

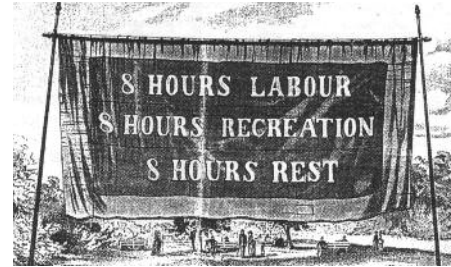
1909 SELANİK
2009 TAKSİM

VARDIK, VARIZ VAROLACAGIZ

işçiyiz, emekçiyiz, kamu çalışanıyız, işsiziz, emekliyiz, köylüyüz, yoksuluz, anneyiz, babayız, çocuğuz, sokak çocuğuyuz, genciz, yaşlıyız, kayıp yakınıyız, engelliyiz, türküz, kürdüz, lazız, arabız, zazayız, çerkesiz, çingeneviz, ermeniyiz, süryaniyiz, müslümanız, laikiz, aleviyiz, hristiyanız, museviyiz, ateistiz, başörtülüyüz, mini etekliyiz, uzun saçlıyız, marjinaliz, eşcinseliz, demokratız, yurtseveriz, cumhuriyetçiyiz, liberaliz, solcuyuz, sosyal demokratız, sosyalistiz, komünistiz, feministiz, anarşistiz, anti-militaristiz, savaş karşıtıyız, barışseveriz, pasifistiz, vicdani redciyiz, insan hakları savunucusuyuz, çevreciyiz, hayvan hakları savunucusuyuz...

hepimiz **taksim**'deyiz

Haymarket olayları ve kahramanları (solda ve üstte) 8 Saatlik İşgünü için hazırlanan ilk pankart (yanda). 1 Mayıs 1895 poster, İlk 1 Mayıs ve "8 Saatlik İşgünü 10 Saatlik Ücret" afişi (yan sayfada)

1 MAYIS 8 SAATLİK İŞGÜNÜ MÜCADELESİNİN ESERİ

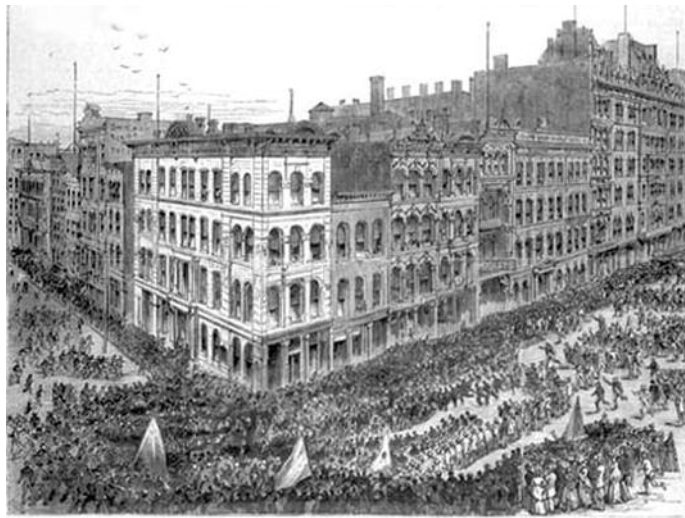
8 Saat İş, 8 Saat Uyku, 8 Saat Canımız Ne İsterse!

1 Mayıs, işgünün kısaltılması yolundaki mücadelelerin ürünü olarak doğdu. 8 saatlik işgünü mücadelesini yükseltmek üzere bir genel grev örgütlenmesi kararına ilk varanlar, Avustralyalı işçiler oldu. **21 Nisan 1856'da Avustralyalı** işçi örgütleri 8 saatlik işgünü için bir günlüğüne iş bırakmayı kararlaştırdılar. İlk genel grevin ardından, aynı örgütler bu hedefe ulaşmaya kadar her yıl aynı tarihte iş bırakmaya karar verdiler.

1866 yılında da **I. Enternasyonal Cenevre'de** toplanan dünya kongresinde aldığı kararlar, bütün ülkelerin işçilerini 8 saatlik iş günü için elbirliği içinde mücadele etmeye çağırdı. Ancak **I. Enternasyonal**, uluslararası çapta bir işçi eylemini örgütlemeye gücüne sahip değildi. Bu yüzden 8 saatlik iş günü için Cenevre kongresinde alınan karar bir dilek olarak kalmıştı.

Öte yandan, **Amerikalı** işçi örgütleri de, Avustralyalı sınıf kardeşlerinden 30 yıl, **Enternasyonal'in** Cenevre kongresinden 20 yıl sonra, benzer bir girişimde bulundular.

1886 yılında ABD'deki belli başlı işçi örgütleri 8 saatlik işgünü için **350 bin** işçiyi kapsayan ülke çapında bir grev başlattılar; günlerden **1 Mayıs'tı**. Bu grev sürerken, daha üçüncü gününde, polis grevci

işçilere ateş açarak dört kişiyi öldürdü. Şikago kentinde, anarşist işçi önderlerinden **August Spies**, bu olayların ardından işçileri silahlı direnişe çağırdı. Ertesi gün işçiler bu kentin **Haymarket** meydanında toplandılar. Polis kuvvetleri de aynı yerde önlem almışlardı. Mitingi dağıtma bahanesiyle işçilere saldırdılar. Bu anda, polislerin üzerine bomba atıldı. 66 polis yaralandı yedisi öldü. Aralarında **Spies'in** da bulunduğu 8 anarşist işçi tutuklandı. Bu militanlar işçilerin arasında ve kamuoyunda yaygınlaşan deyişle **"Şikago sekizleri"** diye anılmaya başladı. İşçilere bir ders verilmesini isteyen patronlar bu sekiz militanı astırmaya kararlıydılar. Buna karşılık işçi sınıfın-

dan yana güçler, **Avrupa** ve **ABD'de "Şikago sekizleri"**nin serbest bırakılmaları için kampanyalar başlattılar. Ne var ki bunlar istenen sonucu vermedi; mahkemeden bir yıl sonra "sekizler" in döndü, **Albert Parsons, August Spies, Adolph Ficher ve Georg Engel** asılarak idam edildiler. İdam cezası almayan **Louis Lingg** ise, arkadaşlarının idamını protesto maksadıyla hapishanede, üstelik temin ettiği dinamitle intihar etti.

Devletin işçilere dönük bu sert saldırısı ABD işçi sınıfını yıldırmaya yetmedi. 1888 yılının başında, Amerikan işçi örgütleri 1890 yılının **1 Mayıs'ında** yeniden büyük bir genel grev örgütlemeyi kararlaştırdılar.

1890'da Chicago'da düzenlenen ilk 1 Mayıs gösterisi ve 'dünyanın bütün işçilerini birleşmeye' çağıran adam: Karl Marx

Temmuz 1889'da, dünyanın belli başlı işçi örgütlerinin temsilcileri Paris'te toplandılar. Avrupa, Asya ve Amerika'nın başlıca işçi örgütlerini temsil eden 400 delegenin katıldığı bir İşçi Kongresi toplandı. Tabii ki işçi sınıfının acil ve güncel sorunlarının ele alındığı tartışmaların yürütüldüğü bu kongre sırasında, iş gününün kısaltılması için mücadele de gündeme geldi.

Bu gündemde bir Fransız sosyalisti, **Bordo'lu** işçi **Lavigne, Avustralya** ve **ABD'li** işçilerin benimsedikleri genel grev eylemini dünya çapında yaygınlaştırmayı önerdi. Paris kongresi bir yıl sonra tüm dünyada 8 saatlik işgünü için ortak bir eylem örgütlenmesini kararlaştırdı.

Amerikalı sendikacı **Gompers Paris Kongresi'nde** kararlaştırılan eylemin **1890'ın 1 Mayıs** gününe rastlatılarak **Amerika'daki** genel grevle aynı günde yapılmasını önerdi; bu öneri de kabul edildi.

Bilimsel Sosyalizmin iki kurucu liderinden biri olan **Friedrich Engels, Komünist Manifesto'nun 1890 Almanca** baskısının önsözünde ilk **1 Mayıs'ı** şu duygulu satırlarla değerlendirdi:

"Bütün ülkelerin işçileri birleşin!" Bu sözü, bundan 42 yıl önce, proletaryanın kendi talepleriyle ortaya çıktığı Paris Devrimi'nin öncesinde, tüm dünyaya haykırdığımızda çok az yanıt gelmişti. Ama 28 Eylül 1864'te Batı Avrupa ülkelerinin çoğunluğunun proleterleri zafer dolu anılarıyla, Uluslararası İşçi Birliği'nde birleştiler. Enternasyonal ancak dokuz yıl yaşadı gerçi. Ama onun kurduğu tüm ülkelerin işçilerinin ebedi birliğinin hala hayatta olduğuna ve her zamankinden daha güçle hayatta olduğuna, bu günden daha iyi bir kanıt yoktur.

Çünkü şu satırları yazdığım bugün, Avrupa ve Amerika proletaryası, ilk kez harekete geçen kavga güçlerinin geçirdini yapmakta, "tek" bir ordu olarak, "tek" bir bayrak altında ve en yakın "tek" bir hedefe yönelik: Sekiz saatlik

İşgünü hedefine. Ve bugünün seyri, kapitalistlerin ve tüm ülkelerin toprak ağalarının gözlerine, tüm ülkelerin proleterlerinin gerçekten birleştiğini gösterecektir.

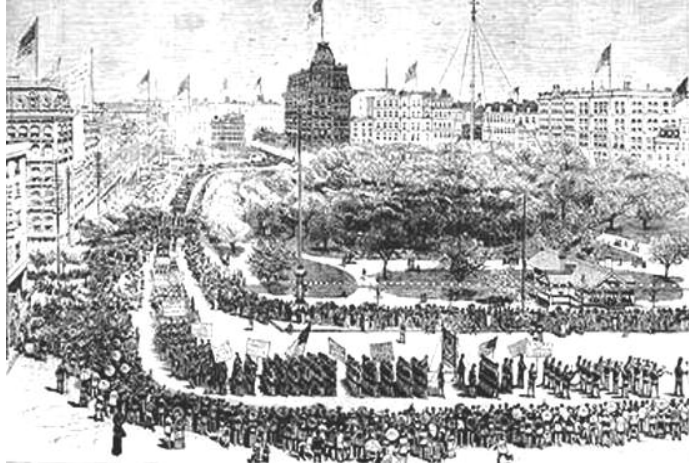
Ah keşke Marx da yanımda olsa, bunu kendi gözleriyle görseydi!"

8 saatlik işgünü talebinin işçi sınıfının uluslararası çapta mücadele birliğine hayat vermesi sayesinde, O günden beri 1 Mayıs işçi sınıfının uluslararası birlik ve mücadele günü olarak anılıyor.

O günden beri her 1 Mayıs'ta dünyanın her köşesindeki işçilerin artık kendi ulusal mücadele tarihleri içinde de anacakları bir mücadele günü var. Dolayısıyla farklı ülkelerin farklı bir tempo ile gelişen işçi hareketlerinin, aynı tarihi eylem içinde yaşamalarını sağlayan bu tarihsel dönemin özel bir anlamı vardır.

Nitekim 1890 uluslararası genel grev eylemine karar veren ve bu eylemi örgütleme sorumluluğunu üstlenen **1889 Paris Kongresi** de, sonradan **İkinci Enternasyonal** adını alacak olan örgütlenmenin kuruluş tarihi olarak kabul edilir.

Zira Paris Kongresi'ne delegelerini göndermiş olan örgütler bundan sonra düzenli bir biçimde toplanmaya ve işçi hareketinin uluslararası ve ortak sorunları üzerine tartışıp ortak bir yürüyüş çizgisini tutturmaya karar verdiler.

1 MAYIS MARŞI

Günlerin bugün getirdiği baskı zulüm ve kandır
Ancak bu böyle gitmez sömürü devam etmez
Yepyeni bir hayat gelir bizde ve her yerde

1 Mayıs 1 Mayıs işçinin emekçinin bayramı
Devrimin şanlı yolunda ilerleyen halkların bayramı

Yepyeni bir güneş doğar dağların doruklarından
Mutlu bir hayat filizlenir kavganın ufuklarından
Yurdumun mutlu günleri mutlak gelen gündedir

1 Mayıs 1 Mayıs işçinin emekçinin bayramı
Devrimin şanlı yolunda ilerleyen halkların bayramı

Vermeyin insana izin kanması ve susması için
Hakkını alması için kitleyi bilinçlendirin
Bizlerin ellerindedir gelen ışıklı günler

1 Mayıs 1 Mayıs işçinin emekçinin bayramı
Devrimin şanlı yolunda ilerleyen halkların bayramı

Ulusların gürleyen sesi yeri göğü sarsıyor
Halkların nasırlı yumruğu balyoz gibi patlıyor
Devrimin şanlı dalgası dünyamızı kaplıyor

Gün gelir gün gelir zorbalar kalmaz gider
Devrimin şanlı yolunda bir kağıt gibi erir gider

Söz ve müzik: Sarper Özsan

Paris Kongre'sinin delegeleri de, **1890 1 Mayıs**'ında iş bırakan yüzbinlerce işçi de 1 Mayıs'ın süreklileşeceğinin ve işçi hareketinin mücadeleciliğinin bir barometresi haline geleceğinin farkında değillerdi.

İlk 1 Mayıs eyleminden 4 yıl sonra **Rosa Luxemburg** bunu şöyle değerlendirdi:

"Kongre, tüm ülkelerin işçilerinin 1 Mayıs 1890'da 8 saatlik işgünü için hep birlikte gösteriler yapmasını kararlaştırdı. Kimse bu kutlamanın daha sonraki yıllarda da tekrarlanmasından söz etmedi. Doğal olarak kimse, bu düşüncenin bir şimşegin çakışı gibi başarı kazanacağını ve işçi sınıfları tarafından kısa zamanda benimseneceğini önceden kestiremezdi. Bununla birlikte, 1 Mayıs'ın her yıl kutlanacak sürekliliği bir kurum haline getirilmesinin gerekliliğini herkesin kavraması ve benimsemesi için, 1 Mayıs'ın yalnızca bir kez

kutlanması yetti.

İlk 1 Mayıs'ta 8 saatlik işgününün uygulanması talep edildi. Ama bu hedefe ulaşıldıktan sonra da, 1 Mayıs'ın kutlanmasına son verilmedi. İşçilerin burjuvazi ve hakim sınıfındaki mücadelesi devam ettiği sürece ve tüm talepleri karşılanmadığı sürece, 1 Mayıs işçi sınıfının bu taleplerinin her yıl dile getirildiği gün olacaktır. Daha iyi günler doğduğunda da, büyük bir olasılıkla insanlık o zaman da 1 Mayıs'ı geçmişte verilen zorlu mücadelelerin ve çekilen acıların anısına yine kutlayacaktır."

120 yıldır, 1 Mayıs dünyanın her yerinde işçiler için geçmiş mücadelelerin anıldığı, kimi kısmi kazanımlar için bayram edilen, zorlu kavgalara sahne olan bir gün olarak yaşanıyor. Her halükarda 1 Mayıs hala bütün dünya işçilerinin belleklerinde unutulmaz bir gün olarak yer tutuyor ■

100 EŞİTLİK ÖZGÜRLÜK

1909 SELANİK 2009 TAKSİM VARDIK, VARIZ VAROLACAĞIZ

Bu yıl **Türkiye**'de **1 Mayıs**'ın yüzüncü yılını kutluyoruz. Bundan yüzyıl önce **Türkiye**'de ilk **1 Mayıs**, **1909**'da **Selanik**'te ve **Üsküp**'te kutlandı.

1909'da kadın ve erkek emekçilerin birlikte yürüdüğü gösterilerdeki temel taleplere baktığımızda kimi taleplerin bugün de sıcaklığını görmek bir yandan üzücü. **1909**'da

"aynı ülkede yaşayan ve her birinin ayrı dili, kültürü, edebiyatı, göreneği ve nitelikleri olan çeşitli milliyetlerden oluşmaktadır..." denerek bu farklılıkların bir arada, eşit ve kardeşçe yaşamasını sağlayacak bir toplumsal düzen talep ediliyor.

Öte yandan bugün de özlemlerimizi yansıtan bu talebin bu topraklarda ne kadar köklü bir geleneği temsil ettiğini görmek de insana övünç veriyor.

1 Mayıs Türkiye'de 100 yıllık tarihi boyunca baskılara, saldırılara, cinayet ve katliamlara sahne olmuştur. Ama emekçilerin **1 Mayıs**'a sahip çıkması, her **1 Mayıs**'ta olağanüstü koşullara rağmen kendilerini ortaya koymaları engellenememiştir. **1 Mayıs Türkiye**'de kendi geleneğini yaratmıştır.

Kuşkusuz bu geleneğin yaratılması süreci emekçiler için ağır bedellere mâl olmuştur.

Elinizdeki broşürün de oldukça doyurucu bir biçimde gösterdiği gibi **1 Mayıs** tarihimizdir. Bizlerden alınmaz.

Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu olarak 1 Mayıs'ın yüzüncü yılında bu broşürü yayımlayarak tarihimize bir kez daha sahip çıkmak, geleneğimize bir katkı sağlamak istedik.

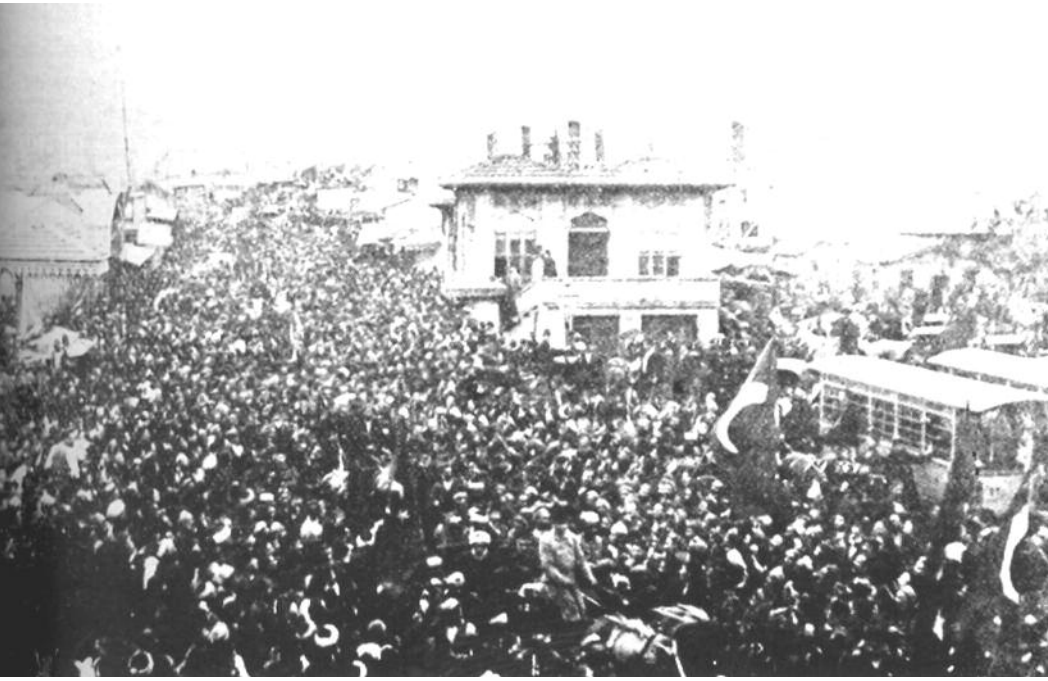
Bu titiz çalışmaya katkıda bulunan, emek veren herkese ve broşürü hazırlayan **"1 Mayıs 100. Yıl Girişimi"**ne sonsuz teşekkürlerimizi sunuyorum.

Hepimizin 1 Mayıs'ı kutlu olsun.

Bu çalışmayı 1 Mayıs 1977 Katliamı'nda yitirdiklerimiz başta olmak üzere tüm dünyada emeğin kayıplarına ithaf ediyoruz...

Sami Evren
Genel Başkan

Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK)

1908: Emekçiler Ayağa Kalkıyor

II. Meşrutiyet'in ilanını izleyen birkaç ayda **Selanik'ten İstanbul'a, Beyrut'tan Zonguldak'a, Manastır'dan, Aydın'a** 100'ün üzerinde grev gerçekleşmiş, bunlara 100 binin üzerinde işçi katılmıştı. Kadınların da aktif rol aldığı bu grevlerin bazıları silah zoruyla bastırılabilmişti.

Temmuz 1908 devrimini izleyen günlerde ülkenin dört bir tarafında grevler başladı. **1906'da** Abdülhamid istibdadının en koyu günlerinde grevler yapmış olan **Cibali Tütün Fabrikası** işçilerinin Temmuz'un son günlerinde başlattıkları grev **14 Ağustos'ta** kazanımla sona erdi. Bu 1908 grev dalgasının ilk habercisiydi. Ağustos'un ilk yarısında **Der-saadet Liman, Paşabahçe Şişe Cam, İzmir Liman, İzmir Çarmado Halı Fabrikası, İncir Kutu İmalathanesi, İstanbul Tramvay, Samsun tütün işçileri, İstanbul'da gazete mürettipleri ve Rumeli'de çeşitli işletmelerde çalışan işçiler** grevdeydi.

Ağustos ortalarından itibaren, başta ücret artışı ve daha iyi iş koşulları talebiyle başlayan, büyük işletmelerdeki çok sayıda işçiyi kapsayan grevler, grev dalgasının kabararak sürdüğünün habercisi oldu. **Anadolu-Bağdat Demiryolu işçileri, İstanbul ve İzmir Tramvay Şirketleri işçileri, Şark Demiryolları Kumpanyası, Sirkeci Şimendifer Fabrikası işçileri, Selanik Dedeoğaç Demiryolu işçileri, Yedikule Şimendifer Fabrikası işçileri, Aydın-İzmir Demiryolu işçileri, Selanik Sigara Fabrikası işçileri, yine Selanik'te Sigara Kağıdı, Tütün, Tuğla, Bira Fabrikaları**

işçileri Ağustos 1908 boyunca grevdeydi.

Eylül başlarında bunlara **Selanik Telgraf İdaresi** memurlarının, ticarethane ve mağaza çalışanlarının, **Kazlıçesme** deri işçilerinin, **Havagazi Şirketi** işçi ve memurlarının, **Kavala'da** 12 binden fazla tütün rejisinin grevleri eklendi. Eylül'ün ikinci yarısında yeni grevler başlarken, şubelerinde süren grevler yaygınlaşarak tüm işletmeyi felce uğrattı.

Ağustos ortalarından beri huzursuzluk içinde istemlerinin kabulünü bekleyen **Anadolu-Bağdat Demiryolu** işçileri, şirketin istemlerini kabul etmemesi üzerine 14 Eylül'de yeniden greve başladı.

18 Eylül'de **Şark Demiryolları** grevi patlak verdi. **Aydın-İzmir** hattında, grev tüm Eylül boyunca ve Ekim başlarında aralıklarla sürdü. **Demiryolları** grevlerine Eylül sonlarında **Beyrut-Şam-Hama Demiryolu Hattı** işçileri de katıldı.

Eylül sonlarında kıpırdanmalarının bir patlamayı çoktan haber verdiği kömür ve maden havzalarından peşpeşe grev haberleri gelmeye başladı. **Zonguldak Ereğli Kömür Havzası'nda Ergani Bakır İşletmeleri'nde Balya Karaaydın Simli Kurşun İşletmesi'nde** işçiler greve gitti ve olaylar patlak verdi.

Yine Eylül sonları ve Ekim başlarında **Deniz İşletmesi** işçilerinin eylemleri greve dönüştü. **Şirket-i Hayriye** makinistleri, tayfaları ve memurlarının başlattığı grev, diğer yerlerde görüldüğü gibi üzerlerine asker göndererek zorla dağıtıldı.

Her Yerde Grev Var

Eylül sonlarında **Hasköy Tersanesi** işçileri ve **Şirket-i Hayriye Fabrikaları** işçileri greve çıktı. **İstanbul, İzmir ve Selanik'te tramvay işçilerinin grevleri** Eylül ve Ekim'de de birbirini izledi. Bu önemli ve büyük grevler dışında **Eylül ve Ekim 1908'de mağaza çalışanlarından otel garsonlarına, temizlik işçilerinden yazmacı esnafına, mürettiplerden Adana Pamuk Fabrikası, Herreke Dokuma Fabrikası, Varna Ticaret İşletmeleri personeline** kadar çeşitli işyerlerinde grevler görüldü.

Temmuz-Ekim 1908 grevlerine katılan işçi sayısını kesin olarak hesaplamak güç olsa da çeşitli kaynaklardan derlenen bilgi ve verilerin değerlendirilmesi grevlere katılan işçilerin sayısının **100 bini bulduğunu hatta geçtiğini gösteriyor.**

En önemlileri demiryolları, tramvay şirketleri, havagazi ve su şirketleri, tütün rejisleri gibi ağırlıklı olarak **Alman ve Fransız** sermayeli işletmelerde pat-

lak veren, bu özelliği ile doğrudan ve kendiliğinden yabancı sermayeye karşı gelişen 1908 grevleri, **İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin (İTC)** özgürlükçülüğü kadar milliciliğinin de denek taşı oldu.

Özgürlükçülüğün, işçilerin hak ve özgürlüklerinde sona ereceği, milliciliğin ise emperyalist baskı ve bağımlılıkları aşamayacağını gösterdi.

1908 grevleri sırasında, Osmanlı işçileri istibdadı yıkıp hürriyet ilan eden **İTC** kadrolarına güveniyorlardı. Meşrutiyet'in ilanından sonra İTC'nin siyasal iktidara resmen ve açıkça el koymuş olmaması, işçi kesimlerindeki bu yanılsamayı pekiştirmiş, çoğu eylem sırasında işçiler istem ve şikâyetlerini İTC'ye duyurmaya çalışmışlar, onun müdahalesinden ve desteğinden medet ummuşlardı.

1908 grevleri boyunca, grevci işçilerin kamuoyuna yayınladıkları bildirilerde **"istibdat fikirlerinin mahviyla adaletin icrası İTC Cemiyetinin teşekkül esası ve mukaddesi vazifesi olmakla... ali mercilerinden hürriyet, adalet ve müsavatı fiilen hükümran kılmasını talep ve istirham ederiz"** türünden ifadelerle sık sık rastlanır. Kimi zaman da, İTC'li araçlara güvenilerek eylemlerin sona erdirildiği görülür.

Ancak, Ağustos'tan itibaren yaygınlaşan grevlerin yarattığı ilk şaşkınlık geçer geçmez. Hükümet, grevcilerin üzerine asker göndererek özellikle yabancı sermayeli büyük şirketlerde patlak veren grevleri emperyalist baskıların da etkisiyle sert bir şekilde bastırma yoluna gidince, işçilerin güven duyduğu ve medet umduğu İTC'nin, işçilerin yanında değil de hükümetin ve yabancı sermayenin yanında yer aldığı ortaya çıkmaya başladı.

Ekim başlarında (8 Ekim 1908) alelacele çıkartılan **"Tatili Eşgal Kanun-u Muvakkati"**, can sıkıcı grevleri ve işçi eylemlerini engellemek isteyen yabancı tekellerin ve Hükümetin ortak belgesi olduğu kadar İTC'nin de onayına sahipti. Bir süre sonra bu yasayı daha da ağırlaştırarak yine İTC olur.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra kaba grev dalgasının yerli ve yabancı sermaye çevrelerinde yarattığı şaşkınlık ve huzursuzluk, o güne kadar sürekli küçümsenmiş ve çalışanlar arasında ikinci sınıf işçi olarak kabul edilmiş Müslüman tebaadan işçilerin de grevlere kitlesel katılımıyla perçinlenince, yabancı ve yerli sermayeyi korumanın ve devleti kurtarmanın yolu bir kez daha yasakçılığa arandı.

O günlerde çeşitli gazetelerde

çıkaran yazılar, devlet ve hükümet yetkililerinin açıklamaları egemen güçlerin psikolojilerini ortaya çıkartmak açısından ilginçtir. 5 Eylül 1908 tarihli **Sabah** gazetesinde, **Le Temps** gazetesi İstanbul muhabirinin bir haberiyle birlikte, gazetenin ilgili yorumu yer almakta, bu yorumda şöyle denmekteydi:

"Kanun-ı Esasî'nin ilanından beri henüz bir ay kadar zaman geçtiği halde, sosyalizm burada da dahil oldu... Sosyalizm fikrinin sirayetini tahsil eden amele grubu, burada büyük bir cemiyet teşkil etmektedir. Fakat şurası gariptir ki burada Avrupa'nın amele grubu gibi muhtaç ve sefil bir ahalî olmadığı halde, sosyalizm fikri amele arasında intişar eylemektedir... Sosyalizm, ihtiyacı çok kazancı az olan Avrupa amelesini arasında taammüm edebilir (umumileşebilir). Kanaatkar Osmanlı amelesi arasında o gibi fikirler taammüm edemez."

İkdam gazetesinde 16 Eylül'de çıkan bir yazıda da şu görüşler işleniyordu: **"İki ay evveline kadar, saahifi matbuata (matbaa sayfaları) geçirilmediği için grev kelimesinin ne olduğu bilinmediği gibi, grev dediğimiz halet, yani terk-i eşgal dahi mecburen gayri vaki idi. Grevler adeta bir illeti müstevliye halini aldı. Grev yalnızca şirket ile amele arasında tahaddüs eden (meydana gelen) bir ihtilaf olmakla kalmaz. Memleketin ahval-i iktisadiyesi üzerinde tesir yapar..."**

Bundan maada, memleketimizde mevcut cesim sanayi ecnebi sermayesiyle vücuda gelmiştir. Demek ki grevler, dolayısıyla itibarı malimiz üzerinde tesir icra eder. Şirketlerin hisse senedadı düşer."

Yine aynı günlerde, **İstanbul Ticaret Odası Gazetesi** grevler karşı çıkan bir yazısında **"yerli amelenin ecnebi amele seviyesinde olamayacağını"** yazıyor, ve **"Seviyesi, haklarını müdafaa ve muhafazadaki kudretleri bizimkilere kat kat faik olduğundan, yerli amelenin politika manevracılarına kolaylıkla kapılacakları derkâr (malum) bulunduğundan, ecnebi amele derecelerinde mütalibatta bulunmaları gayri caizdir"** diyordu.

İTC'nin "amele meselesindeki

Batılı Büyük Şirketlerin Kontrol Altında Tuttuğu Bir Ekonomik Sistemde

Kölelik Koşullarına İsyan

Osmanlı Devleti'nin ilk kapitalist işletmeleri, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı sermayesi tarafından kurulan limanlar, maden ocakları vb. oldu. Fabrika üretimine geçmesi ise daha sonra gerçekleşti.

Osmanlı Devleti'nin ilk anonim şirketi. Boğaz'da gemilerle yolcu taşımak üzere kurulmuş olan **Şirket-i Hayriye**'ydi. 1849'da kurulan bu şirketin ardından, 19. yüzyılın ikinci yarısında bankacılık, sigortacılık, demiryolu, madencilik, elektrik, su gibi hizmetlere yönelik pek çok anonim şirket faaliyete geçti.

1836'da **Bank-ı Osmanî** ve **Aydın-İzmir Demiryolu Şirket-i Osmanî**'si kuruldu. Bu ikinci şirket, Anadolu'da ilk demiryolunu inşa etti. Daha sonra pek çok Batılı şirket, demiryolu alanında yatırımlarda bulunarak demiryolu ağının hızla genişletilmesini sağladı. Çoğu yabancı sermayeyle kurulan ve genellikle Avrupa başkent/erinden yönetilen bu şirketlerin arasında, yabancı sermayeye başvurulmadan kurulmuş anonim şirketler yalnızca **Şirket-i Hayriye** ve **Ziraat Bankası**'ydi.

Bu işletmelerde doğan ücretli emek ihtiyacı, topraksız köylülerden ve ekonomik sıkıntılardan dolayı dükkanlarını kapatmak zorunda kalan zanaatkarlardan karşılanıyordu, işçilerin büyük çoğunluğu, toprakla olan bağlarından tam anlamıyla kopmamışlardı; yılın belli aylarında köylerindeki topraklarında, diğer aylarında ise demiryollarında, madenlerde ve diğer kuruluşlarda çalışıyorlardı.

Yabancı sermayenin Osmanlı pazarını tamamen ele geçirmesi, özellikle el sanatlarıyla uğraşan kesimin, örneğin demircilerin, dokumacıların, dökmeçilerin varlığını tehlikeye düşürmeye başlayınca, alınan bir takım önlemlerle yerli sanayinin geliştirilmesine çalışıldı. Gümrük resminin artırılması, esnaf gruplarını birleştirerek şirketler kurulmasına önayak olmak, sanat okulları açmak şeklindeki bu önlemler başarılı olamadı ve Batı sermayesinin egemenliği pekişerek devam etti.

Özellikle **Adana** bölgesindeki pamuk tarlalarında

görüşü" ise **İttihat ve Terakki Gazetesi**'nde yayınlanan, **"Patronlar ve Ameleler"** yazısında bütün açıklığıyla ortaya konmaktaydı: **"...Fabrika, ticaret-hane sahipleri hükümete karşı mükellefiyetlerinin fevkinde olarak amelelerine karşı da ağır bir yüke tahammül edecek olurlarsa teşebbüse vazedecekleri sermayenin mutad**

kazancını temin edemezler. Bu da kendilerine keder ve ümitsizlik anz olmasını, teşebbüslerinin tatilini intaç eyler (sonucunu verir) ve memleketin iktisadî terakkisini durdurur... Halbuki bu gün patronun kuvveti ne derece ise ameleninki de ondan aşağı değildir. Bilakis pek çok hususlarda kanununun gayri meşru himayesi

sayesinde, bazı memleketlerde patronlar amelenin istibdadına mahkûm olmaktadır... Biz bu hususta sahip ve salim olan serbesti politikasından sapmamayı hem iktisadî kaideler, hem memleketimizin umumi ahvali nokta-i nazarından daha muvafık gördük... Memleketin iki büyük sınıfı

olmak istidadım gösteren sermayedar veya patron sınıfıyla amele sınıfının yanlış mülahazalar neticesi yekdiğerine zararlı addedilen menfaatlerini telif eylemek icab eder. Şu son iki ay zarfında vuku bulan bazı müfrit muamelelerin önünü almak için gerek tatil-i eşgale ve gerekse sendikalara dair neşredebileceğimiz misallerle amelelerin selahiyet derecelerinin neden ibaret olacağını göstermekliğimiz iktiza eder ve patron selahiyet hakkını te-cavüz edince bu hareketinin cezasını -ki tabii bir tazminat- ibaret olacaktır-göreceği gibi amele de aynı suretle mesul olması lazımdır. Yoksa bazı kimselerin talep ve iddia ettikleri veçhile sosyalizme adım atacak olursak her vakitten ziyade emniyet bahşetmeye mecbur olduğumuz sermayedarları korkutmuş oluruz."

8 Ekim 1908'de alelacele hazırlanarak Meclis'e bile sevk edilmeden Heyet-i Vekile (Bakanlar Kurulu) kararıyla iki gün sonra yürürlüğe giren **Tatil-i Eşgal Kanun-ı Muvakkati**, işçi-işveren ilişkilerini, grev, sendika ve toplu sözleşme sürecini düzenleme görünümünde altında **"kamu hizmeti gördükleri"** gerekçeyle demiryolları, tramvay ve liman işletmeleri, su ve havagazi şirketleri, **Düyun-u Umumiye** ve Reji İdarelerine Bağlı işçilerin grev yapmalarını yasaklıyor, yasaklamakla kalmayıp ağır para ve hapis cezaları getiriyordu. Aynı şekilde, bu türden işyerlerinde sendikalaşma yasağı getirildiği gibi yasanın çıkarılmasından önce kurulmuş sendika ve cemiyetlerin dağılması da öngörülüyor, her türlü iş anlaşmazlığında **Ticaret ve Nafia Nezareti** zorunlu, hakem ve arabulucu kınılıyordu.

1908 Tatil-i Eşgal Kanun-ı Muvakkati yalnız **"umuma müteallik hizmet ve şirketlerde çalışanları"** kapsıyorsa da, gerçekte tüm işçi hareketine indirilmiş bir darbeydi. Üstelik 1908 grevlerinin en yoğun yaşandığı, işçi sınıfının görece en bilinçli ve örgütlü kesimlerinin bulunduğu işyerlerinin hemen tümü **"umuma müteallik"** sayılabilecek nitelikteydi.

Yasanın yürürlüğe girmesinin hemen ardından işçi eylemlerinde ve grevlerde belirgin bir gerileme başladı. Ekim'in ikinci yarısında yasa kapsamına girmeyen işyerlerindeki grevler de giderek seyrekleşti.

31 Mart (13 Nisan 1909) olaylarının ardından ilan edilen sıkı yönetim döneminde çıkarılan ve "Kanun-ı Muvakkatin", yerini alan **Tatil-i Eşgal Kanunu**'yla **"hizmet-i umumiye"** kavramının kapsamı genişletilerek ve yasaklar şiddetlendirilerek işçi hareketi ve örgütlenmesi daha ilk adımlarında engellenmeye çalışıldı ■

Selanikli Tütün İşçileri (solda), Cibali Tütün İşçileri, (üstte) ve İpek İşçileri (altta)

'Görünmeyen Emekçiler': Kadınlar

II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında örgütlenen 100'ü aşkın grevden 40'a yakını kadınların ağırlıklı olduğu gıda ve dokuma işkollarında yaşandı. Selanik bükümhanelerinde çalışanların dörtte üçü 12-18 yaş arası kız çocukları ve genç kadınlardı ve erkeklerin yarı ücretine, yazın 15 saat, kışın ise 10 saat çalışıyorlardı. Akşam yemek için 35 dakika mola hakları varken kahvaltı için sabah molası yoktu.

1 Mayıs'ın bu coğrafyada farklı milliyet ve cinsiyetlerden ezilen ve sömürülenlerle birlikte birlik mücadele ve dayanışma günü olarak kutlanmasının 100. yıldönümünden bahsediyoruz. Bu tarihin yok sayılmış özneleri olan 1882'ye dek nüfus istatistiklerinde bile yer alamayan kadınları bir kez daha yok saymak ortak mücadele tarihimizi de daha iyi bir gelecek tahayyülümüzü de tahrir edecektir şüphesiz..

Dünyanın yarısı ve ezilenlerin çoğunluğu olan kadınların tarih sahnesindeki yokluğu mücadelelerinin yokluğuna değil bu mücadelenin tarihinin yazılmamış olmasına bağlıdır.

Kadınların hayatın her alanında olduğu gibi işçi sınıfı içerisindeki hak mücadeleleri ve deneyimleri tarih içerisinde görmezden gelinmiş ve ne yazık ki kadın oldukları için daha düşük ücretle ve erkeklerle aynı çalışma şartlarına sahip olmadan çalıştırılırken bugün olduğu gibi o günde verdikleri mücadeleyi duyurmakta zorluk yaşamışlardır.

Elimizdeki sınırlı kaynaklara kısaca göz atarak dün ve bugünün kadınlarının seslerini duyulur kılanın yükünü omuzumuzda hissediyor, 1909 Selanik 1 Mayıs'ının fotoğraflarındaki kadınları selamlıyoruz. Onların hikayesi

bugün bizim hikayemizdir ve o günkü mücadeleleri bugün burada mücadelemizi daha olanaklı, daha zengin, başka bir tarih ve başka bir hayatı mümkün kılmaktadır.

Kapitalizmin mezar kazıcısı olarak ortaya çıkan işçi sınıfı içerisinde kadınlar hem erkek işçilerin yeniden üretimini ücretsiz olarak sağlayan "görünmez emekçiler" olarak ama birlikte yetişkin erkek emekçiyi ikame eden ucuz ve yedek işgücü olarak yer almışlardır..

Osmanlı İmparatorluğu da bu genellenmenin dışında değildir. 1850'lerden sonraki gelişen sanayi dallarında çoklukla kadın emeği kullanılmaktaydı ve ucuz olduğu için tercih edilen kadın emeğine erkeklerin yarı ücreti kadar bir ücret ödeniyordu. Selanik bükümhanelerinde çalışanların dörtte üçü 12-18 yaş arası kız çocukları ve genç kadınlardı ve erkeklerin yarı ücretine, yazın 15 saat, kışın ise 10 saat çalışıyorlardı. Akşam yemek için 35 dakika mola hakları varken kahvaltı için sabah molası yoktu.

E.J.Hobsbawm'ın "yoksulluğun işçilerin kör öfkesi" olarak tanımladığı ve işçilerin ilk tepkisel örneği sayılabilecek "makine kırıcılık", Osmanlı döneminde de görülüyordu. İşlerini kaybetme korkusuyla giri-

şilen bu eylemler, dokuma işkolunda ağırlıklı olarak çalışan kadın işçileri etkilemişti. Dokuma işkolunda makineleşmenin başlamasıyla işçi kadınlar arasında görülen ilk eylem 1851'de Samakov'da yaşanmıştır. Kadın işçiler işsiz kalacaklarını düşünerek; mekanik bir tekstil tarağına karşı çıkmış, kürek, balta ve sopalarla dokuma atölyesine hücum etmişlerdir. Bu tarağın bir daha kullanılmayacağı sözü verilmesinden sonra, tarağı kırmaktan ve atölyeyi tahrir etmekten vazgeçmişlerdir. 1908 yılında Uşaklı halı dokumacılarının, ki çoğu kadındır, isyanı yine makine tahrir olayıdır.

Osmanlı dönemlerinde işçileri mücadeleye iten sebepler daha çok ağır çalışma koşulları ve düşük ücretler olmuştur. İşçiler, uzun saatler çalıştırılmasına rağmen düşük ücretler alıyor, ancak bu ücretler bile zorla ödeniyordu.

Kadın işçilerin ücretlerin ödenmemesi sonucu yaptıkları eylemlere ilişkin İstanbul'da yayımlanan The Levant Herald gazetesinin 4 Ocak 1867 tarihli sayısında şu bilgiye rastlıyoruz:

"Maliyeden 20-30 parayı geçmeyen alacakları olan bir küme kadın tekrar ücretlerinin ödenmesi isteğinde bulundular. Cevap olarak alışımlı 'para yok' sözünü işiten kadın-

lar gittikçe daha fazla şamata yapmaya başladılar ve dışardan müdahaleyle sustular. Çıkan kargaşalıkta kadınların birçoğunun itilip kakıldığı söylenmektedir."

Bu gazete haberinin gösterdiği gibi toplumsal alanda ve evde geleneksel rollerine hapsedilen, ağır baskı altında horlanan ve sessiz, itaatkâr olmaları istenen kadınlar, emeklerine sahip çıkmak için seslerini yükseltmeye o yıllarda başlamışlardır.

Hangi işte çalıştıkları, kaç kişi oldukları bilinmeyen bu kadınlar 1870'ten sonra birikmiş ücretlerini istemek için toplanma, devlet kapısında bağırıp çağırma, sesini basın yoluyla duyurma eylemlerinin saptanabilen ilk gerçekleştireicileri olmalıdır. 1873 yılı Ocak ayında başlayan ve aralıklarla dört yıl süren Kasımpaşa Tersanesi Grevi'ne, işçilerin anaları, eşleri ve kızlarından oluşan eli sopalı 'hanım birlikleri' destek verecekti. Aynı eş desteği tramvay grevlerinde de görülür, tramvayların sefere çıkmasını engellemek için tramvaycıların eşleri rayların üzerine yatarlar. 22 Ağustos 1876'da Feshane'de çalışan 50 kadar Rum ve Ermeni kadın işçi, Babiali'ye yürür, sadrazama bir dilekçe vererek, ödenmeyen ücretlerinin ödenmesini isterler.

Yine 1876 yılının Mayıs ayında yaşanan tersane grevine ilişkin La Turquie gazetesinde şu haber yer alıyor:

"Bu işçiler (grev kırıcı) işten çıktıklarında grevcilerin saldırısına uğramışlar ve pek çok işçi yaralanmıştır. Silahlı birlikler tarafları dağıtılmıştır. Grevci işçilerin eşlerinin de en az kendileri kadar saldırgan oldukları ve sopalarla silahlanmış 'hanım birliklerinin tersanenin kapısında durarak çalışmak isteyenlere sopa yağdırdıkları söylenmektedir."

1872-1907 arası dönemde Osmanlı'da 50 grev olduğu biliniyor. Bu grevlerin 9'unun kadınların çalıştığı dokuma işkolunda gerçekleştiğini ve bu grevleri kadınların örgütlediğini pek çok kaynaktan okumak mümkün.

II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında gelişen işçi hareketi pek çok grevi de beraberinde getirdi. İstanbul, Selanik, İskeçe, Vidin, Kavala, Drama, İzmir, Adana, Üsküp, Varna gibi birçok yerde örgütlenen 100'ü aşkın grevden 40'a yakını da kadın işçilerin ağırlıklı olduğu gıda ve dokuma işkollarında yaşanmıştır. Tütün, kumaş, deri, halı vb. işyerlerinde çalışan kadınlar bu grevlerde grev komiteleri oluşturmuşlar ve bu komitelerde aktif yer almışlardır. Bu dönemlere ait belge-

Selanik: Muhalefetin Başkenti

Selanik sadece 1908 Temmuz Devrimi'nin değil işçi hareketlerinin ve sosyalist düşüncenin de merkezidi. 150 bine yakın nüfusuyla **Selanik, Osmanlı İmparatorluğu**'nun ikinci büyük sanayi şehriydi. 1870'lerden itibaren hızlı bir dönüşüm geçirmiş, 1897 ve 1905'de liman genişletilmiş, 1887'de **Selanik Gaz Şirketi** kurulmuş, 1903'de elektrik gelmiş, 1907'de elektrikli tramvay çalışmaya başlamıştı. **Skopje, Viyana, Manastır** ve **İstanbul** demiryolları **Selanik'i Anadolu ve Avrupa** pazarına bağlıyordu. **Selanik**, Balkanların "**kalbi ve beyni**" olarak niteleniyordu.

Selanik'te Yahudiler, Türkler, Rumlar ve Bulgarlar birarada yaşıyorlardı. Ancak ekonomik olarak belirleyici güç **Allatini** ailesi gibi batılı emperyalist ülkelerle işbirliği

içindeki **İtalyan Yahudileri**ydi.

Selanik'in etnik parçalılığı kadar dikkat çeken bir özelliği de sınıfsal çelişkilerin derinliği idi. İşçi sınıfının büyük çoğunluğunu da Yahudiler oluşturuyor ve bunlar son derece olumsuz koşullarda hayatlarını idame ettirmeye çalışıyorlardı. Çocuklar ve hamile kadınlar bile, boğaz tokluğuna günde 10-12 saat çalışmaya zorlanıyordu. 4-5 aile tek bir evi paylaşmak durumunda kalıyordu.

1908 Devrimi Selanlı işçi kitleleri tarafından iyimserlik ve coşkuyla karşılandı. **Avraam Benaroya** o günleri şöyle anlatıyor: "**Günlerce ve haftalarca Sabri Paşa Caddesi ve Beyaz Kule Bahçeleri bayraklar, kutlamalar ve Türkiye'nin kurtuluşu şarkılarından başka bir şey görmedi, duymadı. Bütün konuş-**

lerde **Kavala** ve **Drama**'daki **14 bin** tütün işçisinin katıldığı grevin önderi olarak **Vera** adlı bir kadın işçi bilinmektedir. Kadın işçilerin bu grevdeki talepleri arasında "**İşgününün yazın 9, kışın 8 saate indirilmesi, gündeliklerin 18 kuruşa çıkartılması, işyerlerinde tükürük kapları, içme suyu, havalandırma tesisatı bulundurulması**" bulunmaktadır.

Kadın işçilerin **1908** yılında gösterdiği direniş örneklerinden biri de **Sivas**'ta yaşanmıştır. O dönemin çalışma koşulları o kadar kötüdür ki, **16 saata** varan iş günü sonunda alınan günlük ücret bir ekmeğe dahi yetmez. Bu koşullara isyan eden kadın işçiler **Sivas Belediyesi**'ne doğru yürüyüşe geçmiş ve belediye başkanının evini taşıyarak buğday depolarına el koymuşlardır.

1908'de yaşanan bir diğer grevse, **1908 İzmir-Aydın** demiryolu grevidir. Bu grevde, grevcilerle, güvenlik güçleri arasındaki çatışmaya kadınlar da katılmıştır. **1 Ekim 1910** yılında ise, **Bursa**'da greve giden 30 bin işçiden çoğu kadındır. Bu dönemde **Bilecik**'te de ipek işçileri greve gitmişti.

Bursalı ipek işçisi kadınları greve götüren koşulları anlamak için **Refik Halit Karay**'ın Sus Payı isimli öyküsüne gözatabiliriz: "**Üç dört kuruşa karşı on dört saat kaynar suların başında, pis kokular, hasta nefesler emerek zehirlenen, taze-**

liğinden, kızlığından, gözlerinin pırılısından her gün bir zerre kaybederek toprak olan vücutlar (...) Bir gün kırmızı kordelasının süslediği ipek saçlar altında sevine sevine, neşeli, kuvvetli gelen yeniler bir iki sene sonra güçsüz ayaklarını, nalçalı kunduralarını taş kaldırımlar üstünde zorla sürükleyerek kulübelerine çekilirdi. Ağrıyan başlarını, yanan göğüslerini

dinlendirmek için yalnız altı saat süreleri vardı; gülmek ve konuşmak için değil! Kimbilir ertesi sabah bu hasta, yorgun gözler ne kadar güç açılır, her kemiği ayrı sızlayan bu zavallı vücutlar, fabrikanın düdüğüne ne zorlukla uyardı? Kim bilir bu hastalıklı sabahlar ne kadar gözyaşları döktürdü, bu halsiz vücutları sürüklemek ne zordu?"

Bu öykünün yayımlandığı **1909** yılının **9 Eylül**'ünde, **İkdam** gazetesinde "**Bursa'da ipek fabrikalarında çalışan işçilerin, dayanabileceklerinden fazla çalış-**

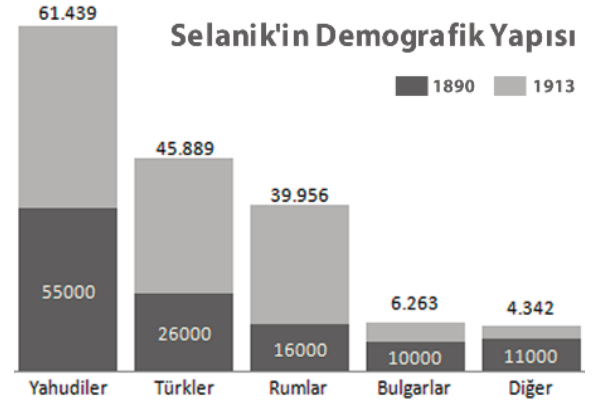
tırılmamak ve üç kuruş olan ücretlerinin artırılması için gerekli yerlere başvurdukları, Ticaret ve Nafia Nezareti'nin, durumu denetlemek üzere, memurlar atadığı' şeklinde bir haber yayımlandı. Bu işçilerin hemen hepsinde fazla çalışmanın yarattığı hastalıklar vardır.

Hüdavendigâr (Bursa) Vilayeti'nden bakanlığa gönderilen telgrafta işçi hastalıklarından biri, "**dinlenememekten doğan kansızlık**" olarak anlatılmış, iş saatleri ve ücretler açıklanarak toplum ve sağlık açısından doğabilecek tehlikeler açıklanmıştır.

Bu telgraf bakanlıktan **Şura-yı Devlet**'e havale edilir ancak **Şura-yı Devlet**, çalışma saatlerinde yapılacak bir sınırlandırmanın da, ücretleri artırmanın da **Osmanlı Devleti** gibi gelişmekte olan bir ülke için zararlı olacağını söyleyerek istekleri reddeder. Çünkü hükümetteki

İttihat ve Terakki Fırkası (İTF) Avrupa'nın pek çok ülkesindeki sosyal politika içerikli yasa ve yönetmeliklerin patronları zarara uğratmaktan başka bir işe yaramadığına ve zarara uğramaktan korkan patronların önemli yatırımlar yapmayacağına inanmaktadır.

Tarihimize haksızlık edecek şekilde özetlemeye çalıştığımız mücadele deneyimlerimiz bugün de sürüyor. **Bursa**'da yanan kadın işçilerden, **Ayasan** direnişine, **Novamed** direnişine, **Desa** direnişinin sembolü olan **Emine Aslan**'a dek kadınlar bu tarihi yazmaya devam ediyorlar ■

maların ortak bir temposu, ortak bir motifi vardı: '33 yıl boyunca, 30 milyon insan despot bir padişahın ve onun 300 hizmetkarı ve ajanlarının baskısı altında inledi. 30 kahraman, devrimin bayrağını yükseltti ve despot düştü; özgürlük gelmişti. Türkler ve Hristiyanlar; herkes için özgürlük. Şimdi hepimiz kardeşiz. Müslümanlar, Hristiyanlar, Museviler, Türkler, Arnavutlar, Araplar, Rumlar ve Bulgarlar, ana-vatan Osmanlı'nın özgür vatandaşlarıyız.'

Devrimi coşkuyla karşılayan emekçiler, yeni rejimin kendi olumsuz hayat koşullarını da düzelteceğini, Temmuz devrimcilerinin sömürüye karşı mücadelede kendilerin yanında yer alacağını umuyorlardı.

Devrimi izleyen günlerde şehri grevler dalgası sardı. Devrimi izleyen 5 ay içinde İmparatorluk sınırları içinde **111** grev gerçekleşmiş, bunların **31'i Selanik**'te yaşanmıştı. Grevlerin temel talebi ücretlerin yükseltilmesi ve çalışma saatlerinin azaltılması yönündeydi.

İlk günlerde işçiler ve patronlar arasında arabuluculuk rolü üstlenmeye çalışan **İttihat ve Terakki**'nin gerçek rengi çok geçmeden ortaya çıktı. Fransız devriminin sloganlarıyla halkı devrime çağırarak şimdi Fransız karşı devriminin grevleri yasaklayan yasalarını uygulamaya koymuştu. 8 Ekim 1908'de "**Kanun-ı Muvakkatin**" ile grevler engellenmeye çalışıldı.

İttihat ve Terakki, 31 Mart olaylarının ardından ilan edilen sıkıyönetim döneminde çıkardığı **Tatil-i Eşgal Kanunu**'yla grev karşıtı uygulamanın kapsamını genişletti. Emekçi sınıflara karşı bu hareket emek örgütleri ve sol güçler arasındaki dayanışma ve işbirliğini artırdı. Türkiye'nin ilk **1 Mayıs**'ı, grev karşıtı yasaya karşı mücadele ve farklı milliyetlerden emekçiler arasındaki dayanışma ve işbirliği çabalarının sonucu olarak doğdu.

1 Mayıs 1909'ı Rum, Türk, Yahudi, Bulgar işçiler birlikte örgütlediler ve kolkola yürüdüler.

1 Mayıs bildirisi dört dilde birden yayımlandı. Herkese seçme ve seçilme hakkı, emeği koruyacak yasaların çıkarılması ve grev mevzuatının düzeltilmesi talepleri yükseltildi.

Tatil-i Eşgal yasalarına karşı gösteriler 1 Mayıs'tan sonra da devam etti. Bu gösterilere 23 ayrı organizasyondan 6 bini aşkın işçinin katıldığı belirtiliyor.

Temmuz Devrimi'nin birinci yıldönümünde emekçiler İTC'den ayrı bir gösteri yapmaya karar verdiler ve bu gösteri İTC'nin gösterisinden daha kalabalık oldu. Gösteride **Selanik Sosyalist Amele Heyet-i Müttehidesi**'nin kuruluşu ilan edildi ve **Avraam Benaroya Federasyon**'un Genel Sekreteri oldu.

"Öyle bir teşkilat kurmak istedik ki, insanlar kendi dil ve kültürlerini terk etmeden ona girebilsinler. Hatta daha iyisi, aynı bir ülkü uğrunda -sosyalizm ülküsü- çalışırken, herbiri kendi kültürünü ve bireyliğini geliştirme olanağı bulabilsin" diyen Federasyon, kısa sürede İmparatorluğun en büyük sosyalist örgütlenmesine dönüştü.

1908-1913 arasında geçen beş yıl, Osmanlı toprakları üzerindeki işçilerin ve sol sosyalist aydınlarının ilk siyasal örgütlenme adımlarını attıkları dönemdir.

Osmanlı'da Bir Hayalet Dolaşıyor

1908-1913 arasında geçen beş yıl Osmanlı toprakları üzerindeki işçilerin ve sol - sosyalist aydınlarının ilk siyasal örgütlenme adımlarını attıkları dönemdir. Örgütlenme çabalarının en yoğun olduğu bölgeler **Selanik, Manastır, Drama, Kavala** gibi Rumeli kentleriyle **İstanbul** ve **İzmir**'dir.

Örgütlenme adımlarına büyük ölçüde **Bulgar, Rum, Ermeni, Yahudi** sosyalistleri önyak olurken, **İstanbul**'da Osmanlı aydınları arasında ilk "**solcu**" veya kendilerini "**sosyalist**" olarak adlandıran çevreler de bu beş yıllık dönemde ortaya çıktı. Bu ilk dönemin özelliği ekonomik-sendikal amaçlı örgütlerin sosyalist çevreler ve örgütlerle sıkı dirsek teması ve özellikle **Rumeli** kesiminde içiçe geçmişliğidir.

Büyük işyerlerinde, örneğin **demiryolları, liman işletmeleri, Tramvay Şirketi, Reji Tütün fabrikaları** ve benzerlerinde daha **1908** öncesinde kurulmuş yardım sandığı, dayanışma derneği türünden örgütler, **1908**'de birer işyeri sendikası görünümünde ortaya çıktılar, varlık ve yasallıklarının tanınması için mücadele verdiler.

Örneğin **Anadolu-Bağdat Demiryolları Memur ve Müstahdem Cemiyet-i Uhuvvetkârisi, Rumeli Demiryolları, Tramvay Şirketi**, bazı maden işletmelerinde kurulmuş benzeri birlikler, **Aydın Demiryolları İşletmesi**'ndeki **İleri Demeği, Selanik Tütün İşçileri Sendikası**, ekonomik mücadele amaçlı, sendika yapı-sındaki örgütlenmelerin en önemlilerindendi.

Tatil-i Eşgal yasasının tüm engelleyici maddelerine rağmen, sendikal örgütlenmenin, hızından fazla bir şey kaybetmeden **1908**'i izleyen yıllarda da farklı adlar ve biçimler altında sürmesi, dikkate alınması gereken bir olgudur.

1909 ve **1910**'da **Tatil-i Eşgal** yasasının etkisiyle işçi eylemleri ve grev hareketlerinde belirgin bir gerileme görülürken, örgütlenme adımları canlandı.

Bulgar sosyalistlerinin etkinliklerini duyurdukları **Rumeli** kesiminde olduğu kadar **İstanbul** ve **İzmir**'de, kömür ve diğer maden işletmelerinin bulunduğu bölgelerde, işçilerin yoğun olduğu tüm kentlerde sendikalaşma çalışmaları hızlandı.

1910 ortalarında, **Osmanlı İmparatorluğu**'nda ekonomik ve

sendikal mücadele amaçlı işçi örgütlerinin dökümünü, 1908'lerde Selanik'te sosyalist örgütlenmelere önyak olan **Avraam Benoraya** şöyle vermektedir: **Sendikalarda örgütlenmiş işçiler İstanbul'da; Marangozlar, terziler, Anadolu Demiryolları memur ve müstahdemleri; Selanik'de; Tütün işçileri, Osmanlı Tütün Rejisi'nin erkek ve kadın işçileri; pamuk ipliği bükümcüleri, hamallar, yükleme işçileri, Selanik-Manastır Demiryolu memur ve müstahdemleri; İzmir'de; Yükleme ve boşaltma işçi-**

leri, demiryolları işçi ve müstahdemleri. Zonguldak'ta; Maden kömürü işçileri; Drama, Kavala-İskeçe, Gümülcine ve Gevge'de tütün işçileriydi.

Aynı kaynağa göre bu dönemde sendikalarda örgütlenmiş işçilerin sayısı 125-150 bin civarındadır. Sendikalarda örgütlenmemiş ama "**Birlik**" veya benzeri örgütlere sahip işçi kesimlerinin başlıcaları ise: **İstanbul'da fırıncılar, tramvay işçileri, pamuk bükümcüleri, İmalat-ı Harbiye Fabrikası işçileri, Tütün Rejisi işçileri, Sigara Kâğıdı Fabrikası işçileri, matbaa işçileri, garsonlar; Adakapı'da metal işçileri, Selanik'de marangozlar, jüt bükümcüleri, Şark Demiryolları Şirketi memur ve müstahdemleri, garsonlar, ayakkabıcılar, sigara kâğıdı fabrikası işçileri, terziler; İzmir'de Tütün Rejisi işçileri, hamallar, terziler, ayakkabıcılar, Vodina, Karaferia ve çeşitli Rumeli merkezlerinde erkek ve kadın pamuk ipliği bükümcüleridir.**

Temmuz 1910'da İstanbul Tütün Rejisi işçilerinin dernekleşmeleri sırasında daha ilk günden **800** işçi derneğe üye oldu; bu örgütlenme coşkusunu engellemek amacıyla.

Reji müdürü imama başvurarak **Müslüman** işçiler üzerindeki nüfuzunu kullanmasını istedi, ancak işçiler bu tutumu tepkiyle karşıladılar ve örgütlenmeye hız verdiler.

Eylül 1911'de Aydın Demiryolları'nda yeniden başlayan grevin gerekçelerinden biri de işçilerin "**İleri**" adlı örgütlerinin şirket tarafından resmen tanınması talepleriydi.

1912'de görece elverişli bir siyasal ortamda işçilerin örgütlenme girişimleri yeniden hızlandı.

Terziler, döşemeciler, mücelitler, değirmenciler, berberler. Bira Fabrikası işçileri, ecza işçileri, Cibali Fabrikası işçileri işyeri sendikaları kurdu. **İstanbul Matbaa İşçileri Sendikası**'nın. **Bulgar, Rum, Türk, Ermeni, Fransız** işçilerinin ayrı örgütlenmelerini birleştiren bir yapısı vardı ve sosyalistlerin etkisi altındaydı.

Yine **İstanbul**'da aynı dönemde kurulmuş **İstanbul Makinistler Cemiyeti**, işyeri örgütü olmakla yetinmeyip işkolu sendikası olmaya yönelik bir yapıya sahipti.

1908-1918 döneminde işçilerin örgütlenme girişimleri sadece ekonomik amaçlı

Hepimiz Farklıyız Ama Hepimiz İşçilerin Tarafındayız

Selanik Valisi Hüseyin Kazım'ın "**Selanik'te sosyalizmi baştan yaratan adam**" dediği, **Avraam Benoraya Yahudi** bir ailenin çocuğu olarak 1887'de **Selanik**'te dünyaya geldi. Hukuk okudu. Öğretmenlik yapmayı tercih etti. 6 dili mükemmel konuşuyordu. 1908'de "**Yahudi Sorunu ve Sosyal Demokrasi**" başlıklı ilk kitabını yayınladı. **Temmuz 1908 Devrimi**'nin ardından **Selanik**'e yerleşti. **1909**'da **Avusturya Sosyal Demokrat Partisi**'nin federatif modelinden esinlenen **Selanik Sosyalist Amele Heyet-i**

Müttehidesi'nin (**Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu - Federasyon**) kuruluşunda belirleyici rol oynadı. **31 Mart** olaylarında **Hareket Ordusu** saflarında yer aldı. **İttihat ve Terakki**'nin grevleri yasaklayan **Tatil-i Eşgal** kanuna karşı kitlesele gösteriler düzenlenmesine öncülük etti. Sosyalist fikirlerin yaygınlaşmasından endişe eden İTC yönetimi tarafından tutuklandı. Selanik'in **Yunanistan**'a geçmesinden sonra da faaliyetlerini sürdürdü. Savaşa karşı çıktığı için 2,5 yıl sürgüne gönderildi. Savaşla birlikte **Federasyon** yeniden etkinlik kazandı 1915 seçimlerinde Yunanistan Parlamentosuna iki milletvekili göndermeyi başardı. Savaşın sonlarına doğru **Sosyalist İşçi Partisi**'nin kuruluşuna öncülük etti. Yunan ordularının **Anadolu**'da sürdürdüğü işgale muhalefet etti, savaş karşıtı gösteriler örgütledi. **1923** sonlarında kurucusu olduğu **Yunan Komünist Partisi**'nden ayrıldı. **1979** yılında yoksulluk içinde hayatını kaybetti.

II. Meşrutiyet'le birlikte **Osmanlı Meclis-i Mebusanı**'nda sosyalist dünya görüşünü savunan bir grup milletvekili vardı. Bunlar **Tatil-i Eşgal Kanunu**'nun görüşülmesinde, **1910** bütçesinin tartışmalarında ve bir yıl sonra **Kanun-ı Esasi**'nin **35. maddesinin** tartışmalı oturumlarında kendilerini "**Osmanlı sosyalistleri**" diye tanımlamışlardı. **Bulgar, Ermeni ve Yahudi** olan bu milletvekilleri arasında **Erzurum** mebusu **Vartkes Efendi**, (**Vartkes Serengülian, üstte**) **Celal Bayar**'ın da belirttiği gibi "**parti disiplini içinde yetişmiş, prensip sahibi sosyalist bir milletvekiliydi**"

Meclis-i Mebusan'da sendikal haklar ve grev konusunda sert konuşmalar yapan, sosyalist kuruluşlara ve derneklere yapılan baskıları kınanan, müterakki vergiyi savunan **Selanik Mebusu Vlahov Efendi (Dimitar Vlahov, ortada)** **1878**'de **Makedonya**'da doğdu. Liseyi **Selanik**'te, üniversiteyi Sofya'da okuduktan sonra **Makedonya İç Devrimci Örgütü**'ne katıldı. Bu kuruluşta **Merkez Komitesi**'nde görev yaparken **Makedonya**'nın özerkliğini savunan **Federal Halk Partisi**'nden Selanik milletvekili seçildi. **Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu** ile yakın ilişki içindeydi. **Meclis**'de **Balkan Federasyonu**'nu destekleyecek çalışmalar yaptı. Daha sonra **Bulgaristan**'da çeşitli dışişleri görevlerinde bulunan **Vlahov Efendi Viyana**'da **La Federation Balkanique** dergisini çıkarttı. **Bulgaristan Komünist Partisi**'ne girdikten sonra (1925) **Sovyetler Birliği**'ne gitti. Burada bir süre mülteci olarak yaşadığından sonra **1943**'de **Yugoslavya**'ya dönerek hükümete girdi. **Dimitar Vlahov** 1954'de öldüğünde **Yugoslav Prezidyumu**'nda **Makedonya** temsilcisiydi.

İstanbul milletvekili **Zohrap Efendi (Krikor Zohrab, altta)** ise **Vankes** ve **Vlahov Efendi**'lerle birlikte sosyalist grubun görüşlerini savundu. **Meclis**'de bu milletvekilleri dışında **Sivas** milletvekili **Dagavaryan Efendi**, **Kozan** milletvekili **Muradyan Efendi**, **Siroz** mebusu **Dağçef Efendi** ile **Pavlov Efendi**'ler de sosyalist gruba birlikte, davranıyorlardı.

örgütler, sendikalar, benzeri 'cemiyetler'le de sınırlı kalmadı. İşçilere sınıf bilinci ve ideolojisi götürmeyi amaçlayan sosyalist kulüpler, demekler, siyasal örgütlenmeler ve sosyalist çevreler de kuruldu.

İşçi örgütlenmesi ve bu örgütlenme çabalarında sosyalist çevrelerin oynadıkları rol açısından genel olarak **Rumeli**, özel olarak da işçi hareketiyle sol örgütlenmelerin merkezi durumunda olan **Selanik**, hükümetin dikkatini çekmekte gecikmedi.

Kasım 1911'de Selanik Valiliği'nden Dahiliye Nezareti'ne yazılan bir yazıda kaygılar şöyle dile getiriliyordu: "**Selanik'te bilcümle amelenin sendikalar teşkili gittikçe tevessü ettiğinden... Tedricen sosyalizm fikri ve hayatının inkişafıyla ticaret-i mahalliye'nin mahvolacağı... bu itibarla ruhsat ilmühaberi itasında tereddüt edildiği... ve nihayet ruhsatname verilmiş olan sendikaların menni için bir Medis-i Vükela kararı alınması lüzumu**"...

1908'de Bulgar Sosyal Demokrat Partisi'nin hem "Geniş Sosyalistler" kanadı hem de "Dar", "Sol Sosyalist" kanadı, Selanik'te etkin çalışmalara girişmiş, Selanik'te bir Sol Fede-

rasyon'un kurulması için çalışılmış, **1909** yazında Yahudi Sosyalistlerden **Avraam Benoraya, Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu'nu**, kurmuş, **Bulgarca, Rumca, Türkçe, Yahudice** basılan bir yayın çıkartmaya başlamıştı.

1908 sonlarında Manastır'da kurulan **Sınıf Bilinci** adlı örgüt. **1909** başında **Üsküp**'de kurulan bir diğer sosyal demokrat çizgideki örgüt **1911'de Selanik'te** kurulduğu ileri sürülen **Türkiye Sosyalist Federasyonu** bunlardan bazılarıdır. **Ocak 1911'de Selanik'te, Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu'ndan, Bulgar Sosyalist Merkezi'nden İstanbul Sosyalist Merkezi'nden ve Üsküp Sosyalist Merkezi'nden** delegelerin katılımıyla bir toplantı, bir çeşit sosyalist kongre yapıldığı kimi kaynaklarca belirtildiğine göre, aynı yıllarda İstanbul'da da bir (veya birkaç) sosyalist merkez olmalıdır.

Çoğu **1908-1909**'ların ürünü olan benzeri örgüt ve çevreler, **1910'da**, yeni **Cemiyetler Kanunu'nun** yürürlüğe girmesinden sonra bir yolu bulunarak kapatıldılar da. **1912'de** yeniden faaliyete geçtiler.

Ancak **1913'de Mahmut Şevket Paşa** suikastını izleyen baskı döneminde çalışmalarını durdurmak zorunda kaldılar, süreklilik kazanamadılar ■

1910: 1 Mayıs İstanbul'da

İstanbul'da ilk 1 Mayıs kutlaması 1910'da yapıldı. 1913'den sonra 1 Mayıs Yasaklandı

Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu'nun Tatil-i Eşgal kanununa ve İTC yönetimine karşı sürdürdüğü muhalefet, İTC'nin **Federasyon'a** ve liderliğine karşı saldırıya geçmesine yol açtı. **1910 1 Mayıs'ına** geldiğinde **Federasyon'un Genel Sekreteri Avraam Benaroya** tutuklanmıştı.

Selanik'teki **1910 1 Mayıs'ının** konuşmacısı ünlü Marksist Federasyon yetkilileri Benaroya'nın serbest bırakılmasını talep eden bir etkinlik düzenlediler. Aynı yıl **İstanbul'da** ilk 1 Mayıs kutlaması yapıldı.

1911'de **1 Mayıs, Üsküp, Selanik, İstanbul, Edirne** ve diğer **Trakya** şehirlerinde kutlandı. **Selanik'teki** gösteriye 14'ten fazla sendikaya üye **Yahudi,**

Bulgar, Yunanlı ve Türk işçiler katıldı. Yük arabası sürücülere, liman ve yükleme-boşaltma işçileri iş bıraktı. Yaklaşık **2000** işçinin katıldığı mitingde dört ayrı dilde konuşma yapıldı.

1912'de 1 Mayıs, Selanik ve İstanbul'da kutlandı. **İstanbul'da Dersaadet Tettebbuat-ı İçtimaiye Cemiyeti** (İstanbul Toplumsal İncelemeler Derneği) ve ona bağlı işçi dernekleri, **Pangaltı'ndaki Belvü** bahçesinde kutlama yaptılar. **Selanik'te** ise 7 bini aşkın işçi iş bıraktı, konuşmalar düzenlendi. Bir parkta toplanmak isteyen göstericiler jandarma, ve polis tarafından dağıtıldı.

İttihat ve Terakki diktatörlüğü **1913'ten** itibaren **1 Mayıs** kutlamalarını yasakladı.

1 Mayıs, Kurtuluş savaşı sırasında antiemperyalist bir içerik kazandı. İşgalcilerin baskılarına rağmen işçiler, "bağımsızlık" isteyen pankartlarla yürüdü.

Bağımsızlığın Kızıl Bayrağı

1 Mayıs, Kurtuluş Savaşı sırasında antiemperyalist bir içerik kazandı. İşgalcilerin ve işbirlikçi hükümetin baskılarına rağmen işçiler, "**bağımsızlık**" isteyen pankartlarla yürüdü.

1920 yılında işgal altındaki **İstanbul'da 1 Mayıs'ı** kutlama kararı alındı. **Trabzon** ve başka **Karadeniz** şehirlerinde de gösteri ve yürüyüşler düzenlendi.

1921 yılında İstanbul'da **1 Mayıs**, işgal kuvvetlerinin uyarı ve yasaklamalarına rağmen kutlandı. Nisan ayının son günlerinde, **İtilaf Devletleri** adına İstanbul'un yönetimini üstlenmiş olan **Beynelmüttefikin Zabıta Komisyonu** tarafından "**amelenin işi bırakması ve tatil yapması halinde**" ortaya çıkacak olayların "**askeri suç addedileceği ve faillerinin askeri mahkemede yargılanacağı**" ilan edilmişti.

Ancak tehditler işçileri yıldırmadı ve **1 Mayıs 1921** günü, **Türkiye Sosyalist Fırkası Başkanı İştirakçi Hilmi** liderliğindeki iş bırakma eylemi sonucu, **Fatih, Aksaray** ve **Harbiye** hatlarındaki tramvaylar, **Karaköy, Beşiktaş** ve **Tünel-Şişli** hattındaki arabalar çalışmadı.

Şirket-i Hayriye vapurunun seferleri iptal edildiği için **İstanbul Boğazı'nda** oturanlar şehre inemedi. **Haliç İdaresi** çalışanları işi tatil ettiği için halk ancak pazar kayıkları ile köprüye gelebildi. **Haydarpaşa-Pendik** ve **Sirkeci-Çek-**

mece hattındaki banliyö trenleri de durduğu için **İstanbul'da** hayat felç oldu.

Bayram dolayısıyla **Türkiye Sosyalist Fırkası'nın** Babiali Caddesi üzerindeki merkezine "**kızıl bayrak**" çekildi, bando sabah 10.00'dan akşam 23.00'e kadar **Enternasyonal'i** çaldı.

1922 yılında, **1 Mayıs İstanbul'un** yanı sıra **Ankara** ve **İzmir**'de de kutlandı. **İstanbul'da Sultanahmet Meydanı'nda** toplanan vapur, tramvay ve elektrik işçileri **Pangaltı** üzerinden **Kağıthane'ye** yürüdüler.

İstanbul komünistleri ve diğer sosyalist gruplar o gün sadece tören yapmakla kalmamış, bir dizi karar da almıştı. Bu kararlar arasında sadece çalışma gününün sınırlandırılması ya da kadın ve çocuk emeğinin sömürülmesini önleyecek tedbirler değil, süregelen savaşın bir an önce bitmesi dilekleri de vardı.

Ankara'da ise **İmalat-ı Harbiye** ve demiryolu işçileri o gün çalışmayarak eş ve çocuklarının da katıldığı bir toplantı düzenledi. Toplantıya **Sovyetler Birliği Elçiliği** temsilcisi de katıldı. İşçiler adına yapılan konuşmalarda emperyalizme karşı çarpışan **Ankara** hükümetinin desteklediği bildirildi.

1923 yılının başında toplanan **İzmir İktisat Kongresi'nde** işçi grubunun önerisi ile **1 Mayıs** gününün **Türkiye İşçileri Bay-**

İmalat-ı Harbiye İşçileri 1 Mayıs'ı kutluyor ve Kurtuluş Yolu dergisi 1 Mayıs özel sayısını 1922.

ramı olarak kanunen kabulü ilkesi benimsendi; ancak **Kemalist** burjuvazi **1 Mayıs'ın** işçi bayramı olarak kutlanmasını engelledi.

Aynı yıl **İstanbul, Ankara, İzmir** ve **Adapazarı'nda** kutlama yapıldı. Yapılan toplantılarda **İktisat Kongresi'nde** alınan kararların hayata geçmesi ve **Mesai Kanunu'nun** çıkarılması için her türlü çabayı sarf etme kararı alındı.

Cumhuriyetin ilanından sonraki **1924 1 Mayıs'ı** Kemalist hükümet tarafından yasaklandı. Buna rağmen **Ankara'da İmalat-ı Harbiye** işçileri tarafından toplantı düzenlendi.

İstanbul'da ise izin verilmesi üzerine **Türkiye Umum Amele Birliği Genel Merkezi** önünde bir toplantı yapıldı.

1925'te Şeyh Said İsyanı'ndan sonra çıkarılan **Takrir-i Sükun Kanunu** ile ilan edilen sıkıyönetim 1 Mayıs'ın kutlanmasını imkansız hale getirdi.

1926'dan 1975 yılına kadar süren yasaklama döneminde kitlesel 1 Mayıs kutlaması yaşanmadı.

Bu tarihten sonra **1 Mayıs** öncesinde solcuların ve sendikacıların gözaltına alınmaları sıradan bir uygulama haline geldi. **27 Mayıs** sonrasında her 1 Mayıs öncesi gelenek halini alan baskı ve tutuklamalara son verildiyse de **1 Mayıs'ın** yasal olarak kutlanması mümkün olmadı ■

EN BÜYÜK PROVOKASYON: 1 MAYIS 1977 KİTLE KATLIAMI

Unutmayacağız, Unutturmayacağız!

1 Mayıs 1977 kitle katliamını tertipleyenler, tertibe göz yumanlar, yardımcı olanlar, görevlerini savsaklayarak bilerek soruşturulmasını engelleyenler, sorumluluklarının gereğini yerine getirmeyenler hesap sorulmadığı için bugün de rahatlar

1 Mayıs İşçi Bayramı olarak, yaklaşık elli yıllık bir aradan sonra ilk kez, 400 bini aşkın üyeli **DİSK** tarafından **1976** yılında kitlesel biçimde kutlanmıştır. Coşkulu ve renkli geçen bu kutlamanın ardından, **1977** yılında da 1 Mayıs kutlaması yine **DİSK** tarafından düzenleniyordu. **DİSK**'e bağlı sendikaların, bir grup **Türk-İş**'e bağlı sendikayla bağımsız bazı sendikaların, çeşitli demokratik kuruluşların ve derneklerin katıldığı yürüyüş ve mitinge, emniyet raporlarına göre, "**memleketin çeşitli yerlerinden gelen yaklaşık 53 dernek ve kuruluş ile 99 işçi sendikası**" yer almıştı.

Mitinge katılanlar, sabah saat 10'dan beri toplandıkları **Beşiktaş** ve **Saraçhane-Tepebaşı**'ndan yürüyerek Taksim meydanına geliyor ve sırayla alandaki yerlerini alıyorlardı.

Alana yerleşme uzun sürmüştü, mitingin normal süresi aşılmıştı. **DİSK**'in o sıradaki **Genel Başkanı Kemal Türkler**, **DİSK** üyesi sendikaların yerleşmesi tamamlandıktan sonra konuşmasını başlatmıştı. Türkler konuşmasının sonuna geldiğinde, topluluğu saygı duruşuna davet etmiş ve saygı duruşunun bitiminde saat 19'u biraz geçte ilk silah sesi duyulmuştu.

1 Mayıs davası iddianamesi, ilk silah atışının **Abdülhak Hamit Caddesi**'nden (Tarlabaşı'nın Taksim'e çıkışı) geldiğini, arkasından iki el silah daha atıldığını, **Intercontinental Oteli**'nin önünden de iki el silah sesi duyulduğunu belirtiyor.

Ateş açılan diğer yerler, iddianamede belirtiliyor: "**Tesa-düfi olmayan bu atışları, Intercontinental Oteli'nin muhtelif kat ve bölümlerinden, bu otelin yanındaki inşaat ve çiçekçi dükkânı içinden, PTT binasının üstünden, Pamuk Eczanesi'nin üstünden veya civarından aynı anda başlayan seri atışlar izlemiştir.**"

İddianamede çeşitli yönlerden açılan yayılım ateşinin 8-

Türkiye'de 1 Mayıs'ın ilk kez büyük bir mitingle kutlanması 1976 yılında oldu.

10 dakika sürdüğü belirtiliyor. Yüzbinlerce kişinin toplandığı alanda çıkan paniğin bilançosu 34 ölü ve 126'dan fazla yaralıydı. Ölenlerin 28'i ezilme ve boğulma sonucu hayatını kaybetmişti.

1 Mayıs öncesinde sol gruplar arasında süregiden gerilim, sağ basının açtığı kampanya ile körükleniyordu. **Tercüman**'ın ünlü imzaları **Ahmet Kabaklı, Rauf Tamer**, kehanetlerde bulunuyor, felaket tabloları çiziyor, "**bütün yurdu kana bulaması mümkün kışkırtma ve tecavüz hareketleri**"nden, "**mallara, canlara kıyılabilirliğinden**", "**saf vatandaş**"ların evlerine kapanacağından söz ediyorlardı.

"**Sokak işgal altında**"ydı, "**Mao'cu, Lenin'ci ve daha bilmemne, fakat asla Atatürkçü olmayan bir tuhaf rüzgâr esecek**"ti, "**arabalar tahrip edilecek, camlar kırılacak**"tı. **Hergün** gazetesinde, **MİSK** [Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu] Genel Başkanı **Ömer Faruk Akıncı**, 1 Mayıs'ın "**komünist bayramı ve ihtilal provası**" olduğunu ilan ediyordu.

Bu kampanya çılgınlıkları altında, bütün bunlara fırsat açan sol-İç gerginliğin yarattığı zeminde, her şey olup bittikten sonra katliamı, sol-İç çatışma diye gösterebilmek de zor olmamıştı.

Cumhuriyet, Politika ve **Vatan** gazeteleri dışında bütün basın, 2 Mayıs gününden başlayarak bu temayı işlemiş, hatta bazıları (**Günaydın**) daha somut suçlu tespitleri yapabiliyordu: "**Mao'cu vatan hainleri, işçi bayramını kana buladı**" gibi...

Miting öncesinde sol içindeki gerginlik, tarafların zaten varolan zıtlaşmaları dışında, mitinge katılma konusunda çıkmıştı. **DİSK** yönetimine egemen olan "**ilerleme**" çizgisi, tam bir zıt kutup oluşturan **Halkın Birliği, Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu** gruplarının mitinge katılmasını istemiyordu. Bu gruplar da 1 Mayıs mitingine katılma kararı almışlardı. Ayrıca 1 Mayıs'tan hemen önceki günlerde bu üçlü gruptan iki kişi öldürülmüş, bu da gerginliği artırmıştı.

Sol-İç çekişmelerden yararlanmak resmî ağızların da işine gelmişti. Olay akşamı **İstanbul Valisi Namık Kemal Şentürk** ve **Emniyet Müdürü Nihat Kaner** şu açıklamayı yapıyordu:

"...**DİSK'in tertip ettiği miting normal bir şekilde sürmüştür. Ancak dağılmaya çok az bir süre kala, bazı gruplar Taksim alanına sızmışlardır. Çatışmayı bu sızan grubun başlattığı tanık ve çeşitli belgelerle saptanmıştır. Güvenlik kuvvetlerinin cansiperane karşı**

1 Mayıs kutlamaları tam bir bayram havasında başlamıştı. Taksim Sular İdaresi'nin üstünde silahlı adamlar (yanda)

koymaları sonucu, daha da korkunç bitebilecek bu çatışma önlenmiştir. Hatta bir yağma, bir çapulculuk, anında alınan önlemlerle bastırılmıştır."

Başbakan Süleyman Demirel ise olay gecesi olağanüstü Bakanlar Kurulu toplantısına girmeden önce şunları söylüyordu: **"Kemal Türkler, mitingi bir türlü sonuçlandırmadı ve uzattı. Kemal Türkler'in, bu caninin meydana getirdiği bu olaylar, 15 Haziran olaylarının bir devamıdır... Maoist grup tarafından yaratılmıştır... DİSK mitinginde, CHP'nin belediye başkanı Ahmet İsvan da vardı. TİP'ten [Türkiye İşçi Partisi] de elemanlar vardı. İşte komünizmi tehlike olarak görmezlerse olaylar buraya kadar varır."**

İlk günler geride bırakıldığında, cevaplanamayan bir dizi soruyla birlikte bir "tertipleme" ihtimali üzerinde durulmaya başlanıyordu. CHP tarafından oluşturulan bir soruşturma komisyonu ve **İstanbul Barosu'nun** kurduğu bir başka komisyon çeşitli tanıkları dinlerken, gazetelerde, alanın değişik yerlerinden seçilen görgü tanıklarının ifadeleri yer almaya başlamıştı. **İstanbul Cumhuriyet Savcısı Osman Ateşoğlu** da geniş bir soruşturma için toplum suçları bürosunun emrine tam 25 savcı yardımcısı vermişti.

6 Mayıs günü **CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e** çıkıyordu. Korutürk, Ecevit'i Demirel'den önce kabul etmişti. Ecevit Çankaya'dan ayrılırken gazetecilere, **"bazı kuşkuları"** olduğunu belirtiyor, bunu ancak Cumhurbaşkanı'na açabildiğim söylüyor, ertesi gün CHP'nin İzmir mitinginde bu kuşkularını şöyle dile getiriyordu:

"Ben, devlet içinde yer almakla beraber, hiç değilse devlet gücünden kaynaklanmakla beraber, demokratik hukuk devletinin denetim alanı dışında kalan bazı örgütlerin, bu olaylarda başlıca etken olduğunu ve

hükümetin iki kanadının da, gereken önlemleri alacak yerde, bu örgütlerden yararlanmak istediği kanısındayım."

Mehmet Ali Birand'ın 12 Eylül kitabında yazdığına göre, Ecevit'in **"kuşkuları"; Özel Harp Dairesi** ile ilgiliydi. Altı Cumhuriyet savcı yardımcısı, 17 klasör tutan soruşturma evrakından 41 sayfalık bir iddianame ile "eldeki sanıkları" mahkemeye sevk etmişti.

Mahkemenin daha sonraki seyrinde, tanık konumundaki polislerin birçoğunun ifadelerini geri aldığı görülmüş, bunların arasında aynı anda 49 saniği teşhis den bir polis memuru da yer almıştı.

Daha ilk oturumda savcılık makamı, asil failerin mahkeme huzuruna getirilmesi talebinde bulunmuştu. Duruşma savcısı, ayrıca, dosyada bulunan fotoğraflardan 12 tanesinin Adli Tıp Başkanlığı'na gönderilerek, **"bu fotoğraflar üzerinde işaretlenmiş yerlerdeki pencere, dam ve çatı ve diğer yerlerde görülen kişilerin, mümkünse yüzleri belli olacak şekilde, bu olmadığı takdirde ne yaptıkları ve ellerinde ne bulunduğu anlaşılacak bir şekilde büyütülmesi"**ni istemişti.

Bu davanın iddianamesini hazırlayan altı savcı yardımcısı ise, iddianamede cevaplanamayan şu sorulara ve şu görüşlere vermişti:

"Inter Continental Otelinin önü yüzden fazla toplum polisi memuru tarafından korunduğuna göre, bu silahlı şahısların uzun menzilli silahların ile otele nasıl girip nasıl çıktıkları suali cevapsız kalmaktadır."

"Hükümet komiserinin, yetkisinde olmasına rağmen çıkması muhtemel olayları ve bunların sanıklarını belirleyecek film ve fotoğrafçıları münasip yerlerde görevlendirmesi doğal iken, bu hususun yerine getirilmediği görülmektedir."

Kanlı 1 Mayıs'tan 12 Eylül'e Giden Yol

1 MAYIS 1977 KİTLE KATLIAMI

29 Mayıs: Ecevit, İzmir'in Çiğli Havaalanı'na indiği sırada bir Polis silahının ateş alması sonucu yanında bulunan Mehmet İsvan yaralandı. Silahın yanlışlıkla ateş aldığı belirtildi, ancak daha sonra silahın özel bir silah olduğu ve depodan izinsiz çıkarıldığı tesbit edildi.

5 Haziran: Genel seçimler yapıldı. CHP:213, AP:189, MSP:24, MHP:16, CGP:3, DP:1 milletvekili kazandı.

13 Haziran: 1. Milliyetçi Cephe (MC) Hükümeti sona erdi.

15 Haziran: Erzurum'da **Doç. Dr. Orhan Yavuz**, boğazı kesilerek öldürülmüş bulundu.

21 Temmuz: 2. Milliyetçi Cephe (MC) Hükümeti kuruldu.

29 Temmuz: **DİSK Başkanı Kemal Türkler**, MC'ye karşı **'Ulusal Demokratik Cephe'** çağrısı yaptı.

4 Ağustos: Ankara'da çıkan olaylarda, biri polis 5 kişi hayatını kaybetti, 5'i ağır olmak üzere onlarca yaralı var.

27 Ekim: Faşist "komandolar", Işık Mühendislik Yüksek Okulu öğrencisi **Ayhan Gökdemir'i** bıçaklayarak öldürdü.

25 Kasım: Financial Times gazetesi: **"Türkiye iflas etmiş bir ülkedir"** diye yazdı

11 Aralık: Yerel seçimler yapıldı. Hemen her yerde protesto ve çatışmalar görüldü. 13 kişi öldü, 87 kişi yaralandı.

28 Aralık: Ankara'da içinde öğrencilerin bulunduğu bir otobüse ateş açıldı. 7 öğrenci yaralandı.

31 Aralık: 1977 yılı içindeki olaylarda 157 kişinin öldüğü, 1667 kişinin yaralandığı açıklandı.

Maraş Katliamı

1978

29 Ocak: Ocak ayı içerisinde İstanbul'da siyasi cinayetler neticesinde 14 kişinin öldürüldüğü, 75 kişinin yaralandığı açıklandı. İl genelinde 43 bombalama olayı gerçekleşti.

16 Mart: **İstanbul Üniversitesi'nden** çıkan sol görüşlü 100'e yakın öğrencinin üzerine ülkücüler tarafından bomba atıldı ve silahla ateş açıldı. 5 kişi öldü, 47 kişi yaralandı.

18 Mart: İstanbul Ümraniye'de silahla öldürülmüş 5 kişinin cesedi bulundu.

24 Mart: Ankara Cumhuriyet Savcı Yardımcısı **Doğan Öz**, bir suikast sonucu öldürüldü.

8 Nisan: İstanbul'da evinin önünde silahlı saldırıya uğrayan Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi **Doç. Server Tanilli** ağır yaralanarak felç oldu.

17 Nisan: AP'li Malatya Belediye Başkanı **Hamit Fendoğlu**, gönderilen bir bombalı paketi açarken, gelini ve iki torunuyla birlikte parçalanarak öldü. Malatya'da büyük olaylar başladı.

22 Nisan: **Malatya'da** başlayan olaylar **Kahramanmaraş'a** sıçradı, kent gergin saatler geçiriyor, yer yer çatışmalar var.

23 Nisan: **İğdır'da** bir süre önce öldürülen bir MHP'linin cenazesinden dönen yaklaşık 2000 kişi, 200'e yakın iş yerini tahrip etti. Şehre askeri birlikler sevk edildi. Gece ve gündüz sokağa çıkma yasağı ilan edildi.

5 Temmuz: Atatürk Eğitim Enstitüsü'nün TÖB-DER'li Müdür Yardımcısı **Fahrettin Yılmaz** öldürüldü.

11 Temmuz: **Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi, Doç. Bedrettin Cömert** arabasında öldürüldü, olayda eşi ağır yaralı olarak kurtuldu.

1 Mayıs Katliamı Cuntaya Giden Yolun En Önemli Kilometre Taşdır

“77 Katliamı'nın sorumluları derin Türkiye'dir. Bu katliam 12 Eylül'e giden yolda döşenen bir kilometre taşdır. Katiller bellidir, bunlar 12 Eylül'de görev almışlardır. Bütün dosyalar yeniden açılmalı ve failer yargılanmalıdır. Ve Jüri üyeleri olarak, Taksim alanının emekçilere açılmasını ve adının da “1 Mayıs” olarak değiştirilmesini öneriyoruz”

Adalet Gemisi'nin 1 Mayıs 1977 Davası jüri üyeleri, 1 Mayıs '77 Katliamının tanığı ve dava avukatı Rasim Öz, sanatçı Halil Ergün, '78'liler Türkiye Girişimi Sözcüsü Celalettin Can, ICAD Türkiye Temsilcisi avukat Özlem Gümüştaş, İsviçre UNES Sendikası Genel Başkanı Jacques Robert'tan oluştu.

İddianamede, 1 Mayıs '77 katliamına ilişkin şu sorular yöneltili:

- Panzerleriyle su sıkıp, siren çalarak, bomba atarak ve ateş ederek 34 kişiden 29'unun ezilerek ölmesine sebebiyet veren emniyet müdürleri, İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nin kararına rağmen neden hala bulunabilmiş değil? Mahkemenin tezkere ve talimatlarına rağmen, bu makamlar neden mahkemeye cevap verme gereği bile duymuş değil?
- Taksim alanı katliam günü polis tarafından kordona alınmıştır. Giriş ve çıkışlarda arama yapılmıştır. Buna rağmen Renault marka bir araç içinde 4 kişi ellerinde silahlarla alana girmiş ve kitle üzerine ateş açmıştır. Daha sonra ise Gümüşsuyu tarafından kaybolmuşlardır. Bu kişilerin görevi nedir? Kimlerdir ki, sıradan polis memurları bile bunlara müdahale edememiştir?
- Sular İdaresi üzerinde ellerinde uzun menzilli silahlar bulunan sivil giyimli kişilerin, katliamdan önce de orada bulunduğu resim ve filmlerle sabittir. Bu kişilerin resimleri büyütülerek, adli tıbbaya gönderilmesine rağmen bu kişilerin kimler olduğu neden polis tarafından açıklanmamıştır?
- Sular İdaresi arkasında görevli Jandarma Komando Birliği Komutanı Abdullah Erim, “Buradan ateş edenlerin 20'sini yakalayıp Taksim Parkı'ndaki tuvaletin arkasında bulunan askeri birliğe teslim ettim. Sonradan Emniyet yetkilileri gelip bu kişileri 'Emniyete götüreceğiz' deyip oradan almıştır” demesine rağmen bu kişilerin yargı önüne çıkartılmasına kimler engel olmuştur?

- İntercontinental Oteli günlerce öncesinde boşaltılıp kontrolden geçirilmiş olmasına, giriş ve çıkışlar yasaklanmasına ve otelin 4, 5, 6, 7 ve 8. katları tamamen polislerce kullanılmasına rağmen, bu katlardan kitle üzerine kimler nasıl uzun menzilli silahlarla ateş edebilmişlerdir? Kapıda nöbet tutan 100'ü aşkın resmi polis nasıl olmuş da bu silahlı kişilerin giriş ve çıkışına müdahale etmemiştir?
- Yine otelin yanındaki “İnşaat Özalit” yazılı binadan, Pamuk Eczanesi üstündeki katlardan ve emniyetçe boşaltılıp aranmış olmasına rağmen çiçekçinin bulunduğu binadan kimler kitleye ateş etmişlerdir? Binalara silahları ile girip, silahları ile nasıl çıkmışlardır?
- Ateş açılan noktalar herkesçe görülmesine rağmen, polis, neden bu binaları kuşatıp katilleri etkisiz hale getirme teşebbüsünde bile bulunmamıştır?
- Bu kanıtlara rağmen, 1 Mayıs'a 98 kişi dışında neden kimse yargılanmamıştır? Dönemin emniyet müdürleri, iç işleri bakanı ve başbakanı neden bu katliamın üstünün örtmek için elinden geleni yapmışlardır?
- Dönemin başbakanı Süleyman Demirel, katliam kendisine daha önce ihbar edilmiş olmasına rağmen, neden katliamı önleyecek girişimlerde bulunmamıştır? Bu ihbarı kendisine yapanları neden yargı önüne çıkartmamıştır?

1977 Katliamı, 12 Eylül faşizmine giden yolda bir kilometre taşdır
“Bu olayın da sorumluları derin Türkiye'dir. '77 katliamı, 12 Eylül faşizmine giden yolda döşenen bir kilometre taşdır. '77'nin katilleri bellidir, bunlar 12 Eylül'de görev almışlardır. Bütün dosyalar yeniden açılmalı ve failer yargılanmalıdır. Ve Jüri üyeleri olarak, Taksim alanının emekçilere açılmasını ve adının da “1 Mayıs” olarak değiştirilmesini öneriyoruz”

rek'ten, halk göç etmeye başladı.

19 Eylül: İstanbul'da, Hergün Gazetesi tarandı, 1 kişi öldü, 2 kişi yaralandı.

28 Eylül: Adana Emniyet Müdürü Cevat Yurdakul, faşistler tarafından öldürüldü

17 Ekim: Ankara'da bir Camii'nin avlusunda oturanlara ateş açıldı, 1 kişi öldü.

27 Ekim: İstanbul Bayrampaşa'da bir kahvehane tarandı, 6 kişi öldü, 6 kişi de yaralandı.

19 Kasım: İlhan Darendelioğlu öldürüldü.

20 Kasım: Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekan Yardımcısı Prof. Ümit Yaşar Doğanay öldürüldü.

26 Kasım: İstanbul'da TÖB-DER'li 1 öğretmen ile 4 işçi öldürüldü.

28 Kasım: İstanbul'da 2 kişi öldürüldü. Polis otosu tarandı, 1 Polis yaralandı.

4 Aralık: Kırkhan'da 8 kişilik bir alevi ailesi, benzin dökülerek yakıldı.

7 Aralık: İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Cavit Orhan Tüngenil, 4 kişi tarafından kurşunlanarak öldürüldü.

15 Aralık: İstanbul Beşiktaş'ta bir kahvehaneye bomba atıldı, 5 kişi öldü, 19 kişi yaralandı.

23 Aralık: Bugün toplam 9 kişi öldü.

24 Aralık: Kahramanmaraş'ta geçen yıl meydana gelen elim olayların yıldönümünde tüm Yurtta olaylar çıktı. Ankara'da, okullarda ders yapılamadı. Çıkan olaylarda biri öğretmen, biri öğrenci toplam 3 kişi öldü. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nca TÖB-DER kapatıldı. Yüzlerce öğretmen gözaltına alındı.

1980

23 Ocak: İzmir Tarih'te kolluk kuvvetleriyle eylemciler arasında çıkan çatışmada, 20'si Polis, 1'i Jandarma olmak üzere toplam 35 kişi yaralandı.

24 Ocak: '24 Ocak Kararları' alındı. IMF'nin isteklerini kabul edildi. Devalüasyon sonucu dolar 70 lira oldu. A'dan Z'ye herşeye zam geldi.

14 Şubat: İzmir'de işçiler tarafından işgal edilen TARİŞ'e asker girdi, 500'den fazla direnişçi gözaltına alındı.

15 Şubat: İstanbul'da kepenkleri kapalı dükkanları askerler açtı. İzmir'de asker TARİŞ'e girdi. DISK, genel grev ilan ettiğini bildirdi.

17 Şubat: İzmir Gültepe'de polis operasyonu 3 kişi hayatını kaybetti 16 polis yaralı.

21 Mart: Newroz'da 8 kişi öldü, onlarca kişi yaralandı.

5 Nisan: Ortadoğu Gazetesi yazarı İsmail Gerçeksoz öldürüldü.

6 Nisan: Eskişehir'de DISK'in düzenlediği mitingde olaylar, 5 kişi öldü, 4 kişi yaralandı.

12 Nisan: Solcu yazar Ümit Kaftancıoğlu öldürüldü.

5 Mayıs: Anayasa Mahkemesi, Mihri Belli'nin Genel Başkanlığı'nı yaptığı Türkiye Emekçi Partisi'ni kapattı.

28 Mayıs: MHP Milletvekili ve eski Bakanlardan Gün Sazak öldürüldü.

23 Haziran: İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan Yardımcısı Bülent Demir, öldürüldü.

25 Haziran: MHP İlçe Başkanı Ali Rıza Altıok, karısı ve kızıyla birlikte öldürüldü.

2 Temmuz: Sivas'ta artan çatışmalar üzerine sokağa çıkma yasağı kondu.

5 Temmuz: Çorum ateşler içinde. Alevi mahallelerine saldırı. 3 kişi öldü, 30 kişi yaralandı.

6 Temmuz: Çorum'da olaylar yatıştıramadı, çatışmalar devam ediyor. Kente askeri birlikler gönderildi. Askerler yollara barikatlar kurdu. Sokağa çıkma yasağı kondu.

7 Temmuz: Çorum'da çatışmalar devam ediyor. Ölü sayısı 20'ye çıktı.

10 Temmuz: Fatsa'da gerginlik doruk noktasında, çatışmalar devam ediyor. Komando birlikleri şehri kuşattı -Çorum'da çatışmalar sona erdi, toplam ölü sayısı 25.

12 Temmuz: Fatsa'da 200'den fazla kişi gözaltına alındı.

16 Temmuz: CHP İstanbul Milletvekili Abdurrahman Köksaloğlu öldürüldü.

19 Temmuz: Eski Başbakanlardan Nihat Erim öldürüldü.

22 Temmuz: DISK eski Genel Başkanı ve Maden-İş Sendikası Başkanı Kemal Türkler öldürüldü.

12 Eylül: DARBE...

100 yıl önce Selanik'ten başlayan yürüyüşün ve kararlılığın ürünü bu yıl 1 Mayıs'ın resmi tatil ilan edilmesi oldu. Şimdi sırada unutkan bir toplum olmadığımızı kanıtlamak için 'Taksim 1 Mayıs Meydanı'nın kazanılması görevi var. Kazanacağız! Çünkü demokrasi eninde sonunda galip gelir.

'Yurdumun Mutlu Günleri Mutlak Gelen Gündedir'

1 Mayıs 1977 Kitle Katliamı 12 Eylül'e giden yolun en önemli kilometre taşıydı. 77 katliamı **1978** 1 Mayıs kutlamasını engelleyemedi. İşçiler bir önceki yıl olduğu gibi bir kez daha aynı kalabalık ve güçle **DİSK**'in düzenlediği mitingde **Taksim Meydanı**'nda buluştular. **Cumhuriyet Gazetesi**'nin haberine göre **1 Mayıs 1978'e** yüzünü aşkın kişi katıldı. Jandarma ve komando birlikleri ve polis şehirden olağanüstü önlem aldı.

1979 1 Mayıs'ı çeşitli engellemelerle karşılaştı. İstanbul'da kutlamalara izin verilmedi. 1 Mayıs'ta İstanbul'da sokağa çıkan **TİP Genel Başkanı Behice Boran** ve 1000'e yakın kişi gözaltına alındı. **Behice Boran** ve 330 **Türkiye İşçi Partili 6 Mayıs'ta** tutuklandı. TİP'liler Merter'deki **DİSK** binasından, kendilerini **'proletarya sosyalistleri'** olarak adlandıran bir grup ise **Üsküdar Çiçekçi**'de gizlendikleri yerlerden çıkarak 1 Mayıs kutlaması yaptı. **DİSK'e** bağlı bir grup sendika ise İzmir'de izinli 1 Mayıs kutlaması yaptı.

1980'de 12 Eylül darbesinden

önce son **"yasal"** 1 Mayıs kutlamaları yapıldı. Sıkıyönetim altındaki **İstanbul, Ankara** ve **İzmir**'de gösteriler yasaklandı. İzmir'de 300 sosyalist sokağa çıkmaya gönüllü oldu ve gözaltına alındı. **DİSK, Mersin**'de izinli 1 Mayıs kutlaması yaptı.

12 Eylül darbesi ile birlikte 1 Mayıs tamamen engellendi. Darbecilerin ilk icraatlarından biri 1 Mayıs'ı genel tatil günü olmaktan çıkarmak oldu.

12 Eylül sonrasında ilk yasal 1 Mayıs gösterisi girişimi **1988** yılında gerçekleştirildi. **Türk-İş** üyesi **Kristal-İş, Petrol-İş, Tümtis, Deri-İş** sendikaları ile bağımsız **Banks** ve **Otomobil-İş** sendikaları kurdukları tertip komitesi ile İstanbul Valiliğine başvurarak 1 Mayıs'ı yasal olarak kutlamak istediler. Ancak Valilik 1 Mayıs'ın yasal olarak kutlanmasına izin vermedi. Buna rağmen 1 Mayıs günü Taksim'e çıkmak isteyen sendikacılar polisin saldırısıyla karşılaştı. 81 işçi, temsilci ve sendikacı gözaltına alındı ve bunlardan bir kısmı tutuklandı.

1989 Yılında bir kez daha yasal olarak kutlama girişiminde bu-

lunuldu. **Türk-İş** üyesi **Kristal-İş, Petrol-İş, Tümtis, Deri-İş, Basın-İş** ile bağımsız **Otomobil-İş, Banks** ve **Laspetkim-İş** sendikalarının 1 Mayıs'ı kutlama isteği, kutlamanın önünde herhangi bir engel bulunmamasına rağmen yasaklandı, **Mecidiyeköy** ve **Çağlayan**'da gösteri yapmak isteyen işçiler ve sendikacılar gözaltına alındı ve uzun süre gözaltında tutuldu. 1 Mayıs günü Taksim meydanına yürü-

1977 Katliamı'nın 12 Eylül'e giden yolun kilometre taşı olmasına benzer biçimde 1996 provokasyonu da 28 Şubat'a hazırlık sürecinin parçasıydı

Ali Öz

mek isteyen bir grup polisin sert tutumuyla karşılaştı, polisin hedef gözeterek açtığı ateş sonucu **Mehmet Akif Dalci** adında 17 yaşında genç bir işçi hayatını kaybetti.

1989 1 Mayıs'ında İstanbul'da onbinlerce emekçi, iş bırakma, alana çıkma gibi çeşitli biçimlerde 1 Mayıs'ı kutladı. **İzmir, Ankara, Adana, Kayseri, Gaziantep, Bursa, Diyarbakır, Eskişehir, Balıkesir, Manisa** ve **Elazığ**'da tutuklamalara rağmen gösteriler yapıldı.

1990'da 1 Mayıs'ın üzerindeki yasağa rağmen, 1 Mayıs'ı korku ve şiddet günü gibi göstermek isteyenlere inat fabrikalarda, işyerlerinde yüz binlerce işçinin katılımıyla kutlandı. Fabrikalarda, 1 Mayıs bildirileri okundu, türküler söylenip, hallerle çekilerek 1 Mayıs kutlandı.

Taksim'de 1 Mayıs'ı kutlamak isteyen grubun üzerine açılan ateş sonrasında **Gülşay Beceren** adlı bir genç kız felç oldu. 2000'den fazla kişi gözaltına alındı. Diğer illerde de 336 kişi gözaltına alındı. 1990 1 Mayıs kutlamalarına ilişkin en ilginç gelişme **Hak-İş**'in tarihinde ilk kez 1 Mayıs'ı kutlaması oldu.

1991 yılında 1 Mayıs yine fabrikalarda kutlandı. 1989 yılından başlayarak 1 Mayıs'a ilişkin tutumunu değiştiren **Türk-İş** de hem Genel Merkez'inde hem de çeşitli il temsilciliklerinde düzenlediği kapalı salon toplantıları ile 1 Mayıs'ı kutladı. **İzmir**'de 20 bin kişilik bir gösteri yapıldı.

1977 kitle katliamı emekçilerin 1 Mayıs'ı kutlama kararlılığını kıramadı. **1 Mayıs 1978** kutlamaları (yanda) **1 Mayıs'a** yönelik saldırılar '80 sonrasında da devam etti. **1 Mayıs 1989'da** genç bir devrimci işçi **Mehmet Akif Dalci** (üstte) polis kurşunlarıyla hayatını kaybetti. **1990'da** kurşunla yaralanan üniversite öğrencisi **Gülşay Beceren** felç oldu. **1996'da** **Hasan Albayrak, Dursun Adabaş** ve **Levent Yalçın** yine polis kurşunlarıyla can verdi.

1992 1 Mayıs'ında Türk-İş, Hak-İş ve **DİSK** Ankara'da salon toplantısı ortak bir kutlama gerçekleştirdi. Üç konfederasyonun ortak açıklaması işyerlerinde okundu. 12 Eylül'den sonra İstanbul'daki ilk izinli 1 Mayıs mitingi **Sosyalist Parti**'nin başvurusu üzerine **İstanbul Gaziosmanpaşa Meydanı**'nda sosyalist grupların ve emek örgütlerinin katılımıyla kutlandı.

1993 yılında, başta İstanbul'daki şubeler olmak üzere tabanın baskılarına dayanamayan **Türk-İş**, 1 Mayıs'ı ilk kez alanda kutlamak zorunda kaldı ve **Şişli Abide-i Hürriyet Meydanı**'na çıktı. **DİSK** ise **Pendik**'te miting gerçekleştirdi.

Bu arada sermaye de, 1992'de grevlerin yasaklanması ve yaşanan kriz ortamını fırsat bilerek, verilen hakların geri alınması ve kalan hak kırıntılarının ortadan kaldırılması için harekete geçmişti. Bu hareketin adı, 1994 yılında Başbakan Tansu Çiller'in açıkladığı **5 Nisan** kararları oldu. 5 Nisan, hem ekonomiyi daraltmayı ve kitleleri yoksullaştırmayı, hem de enflasyonu yüzde 150'ye çıkarmayı başardı. Sadece bir yıl içinde işten atılan işçi sayısı 600 binle ifade ediliyordu.

1993 yılında 1 Mayıs'ın alanda kutlanabilmesinde büyük rolü olan **İstanbul İşçi Sendikaları Şubeler Platformu**, 1994 yılında da ortak kutlanmasını gerektirdiğini ve ayrışmaya tahammül olmadığını bildirdi. Birçok fabrikada ve işyerinde komitelerle çalışmalarına hız ve-

Taksim Meydanı '1 Mayıs Meydanı'dır

rildi. 1 Mayıs, 5 Nisan kararlarına karşı çıkışın bir platformuna dönüşmüştü.

5 Nisan kararlarının hemen ardından kamu işçilerinin toplu iş sözleşmesinde yer alan 4. ve 5. dilim ücret zamlarının ödenmeyeceğinin açıklanması 1 Mayıs gösterilerinin daha da etkili olması için işçileri kamçıladi.

Türk-İş, DİSK, Hak-İş ve daha sonra **KESK** adını alacak olan **Kamu Çalışanları Sendikaları Platformu**'nun içinde yer aldığı **Demokrasi Platformu**, İstanbul'da **Abide-i Hürriyet Meydanı**'nda 1 Mayıs'ı ortak kutlama kararı aldı. İstanbul'daki mitingte yüz bine yakın kişi katıldı.

Ankara'da yapılan kutlamalara 10 bini aşkın kişi katıldı. Polis burada da bazı gruplara saldırarak birçok kişiyi yaraladı ve gözaltına aldı. Atılan dayaktan SHP milletvekili **Salman Kaya** da nasibini aldı. **İzmir**'de yapılan kutlamalar da kitleselliği ile dikkat çekti.

Aynı yıl **İzmit, Kayseri, Bursa, Adana, Niğde, Sivas, Çorum, Zonguldak, Samsun** ve **Antalya**'da da emekçiler alana çıktı. 1994 1 Mayıs'ı, daha sonraki 1 Mayıs'larda yeni ve genç işçilerin de mitinglere katılmasının yolunu açtı.

1994 yılında yapılan ortak miting'in ve tabandaki baskıların etkisiyle **1995** yılında 1 Mayıs daha yaygın kutlandı.

1996: Yine Yüzbinler, Yine Provokasyon

1996'ya gelindiğinde ise **Türk-İş, DİSK, Hak-İş** ve **KESK** tarafından 15'i il merkezlerinde olmak üzere 20 yerde yapılan gösterilere yüzbinlerce emekçi katıldı. **Diyarbakır, Tunceli, Malatya, Adıyaman** ve **Karadeniz Ereğlisi**'nde yapılacak mitingler ise yasaklandı.

İstanbul'da Kadıköy Meydanı'nda yapılan gösteri 1977'den sonraki en kitlesel 1 Mayıs oldu. 100 bini aşkın emekçi alana çıkarak başta IMF ve Dünya Bankası'nın dayatmaları olmak üzere, özelleştirme, işten atma, taşeronlaştırma,

sendikasızlaştırma politikalarına karşı öfkesini dile getirdi. Kamu emekçileri grevli toplu sözleşmeli sendika hakkını, gençler ise parasız bilimsel eğitim ve demokrasi ve özgürlük taleplerini haykırdı.

1 Mayıs mitinginin toplanma yeri **Söğütluçeşme**'ydi ve sabah erken saatlerde onbinlerce işçi ve emekçi burada toplanmıştı. Büyük bir coşku içinde Kadıköy'e doğru başlayan yürüyüş hem görkemiyle hem de canlılığıyla dikkat çekiyordu.

Kortej, Söğütluçeşme girişine geldiğinde polis, bir grubun üzerine ateş açtı. Saat henüz 09.50'yi gösteriyordu ki **Hasan Albayrak** ve **Dursun Adabaş** polis kurşunuyla yaşamını yitirdi. Ancak miting yine de başladı ve kortejler Altıyol'dan iskeleye doğru ilerlemeye başladı.

Çıkan olaylardan dolayı konfederasyonlar miting konuşmalarını bir saat erken başlattı. Sabahki saldırıda arkadaşlarını kaybeden gruplarla kürsü gerginliği yaşandı. Mitingin ardından polis, dağılmak üzere olan gruplara yeniden müdahale etti. Binaların üzerindeki özel kuvvet polisleri kitlenin üzerine ateş açtı. Çıkan arbedede ve çatışmalar sırasında Kadıköy'deki dükkanların ve bankaların camıları kırıldı. Panzerlerle yapılan saldırıda **Levent Yalçın** adlı kişi polis kurşunuyla hayatını kaybetti.

Medya, hükümet ve sermaye örgütleri **1997**'de alanlara çıkılmaması için her yolu denedi. **Türk-İş** de aynı sebepleri gerekçe göstererek 1 Mayıs'ı salonlarda kutlamak istedi. İstanbul'daki sendika şubeleri, bu tutumu kesin bir dille reddetti. Baskılar sonucu yeniden tüm konfederasyonlar **1 Mayıs**'ı ortak kutlama kararı aldı. İstanbul'da **Şişli Abide-i Hürriyet Meydanı**'nda yapılan mitingte onbinlerce emekçi katıldı. Türkiye genelinde ise yüzbinlerce işçi ve emekçi alanlara çıkarak 1 Mayıs'ı kutladı.

1998'de kutlamaların adresi yine **Şişli Abide-i Hürriyet Meydanı**'ydı. İşçi kitleleri ve

sol partiler 1 Mayıs alanını yine yığınsal olarak doldurmuştu. Büyük medya her zaman olduğu gibi alanı dolduran onbinleri değil, mitingden sonra sokak aralarında gerçekleşen olayları öne çıkarmayı tercih etmişti.

Yüzyılın son **1 Mayıs**'ı, olaysız geçerken, sendikaların ortak kutlama geleneği bozuldu. **Türk-İş** gerginlik endişesiyle bildiri yayımlamakla yetindi; **DİSK** ve **KESK** ise alanlara çıktı. Gerginlik yaşanabileceği gerekçesiyle alana çıkmayan Türk-İş, son anda kapalı salonda kutlama yapmaktan da vazgeçti ve hafta içinde yayımladığı bir bildiriyle 1 Mayıs'ı kutlamayı tercih etti.

DİSK ve **KESK** bayramı İstanbul ve Ankara'da alanlara çıkarak kutlarken; **Hak-İş, Türkiye Kamu-Sen, Memur-Sen** ve **İşçi Emekçileri Cemiyeti 1 Mayıs İşçi Bayramı**'nı salonda kutladı. **Çanakkale, Malatya, Adana, Mersin, Gaziantep, Trabzon, Antalya, Eskişehir, Kayseri, Bursa** ve **İzmit**'te düzenlenen kutlamalar ise sakin geçti.

Yeni yüzyılın ilk **1 Mayıs**'ı coşkulu kutlamalarla geçerken, meydanlardaki polis sayısı, gösterici sayısını aştı. İstanbul'da **25 bin** kişinin katıldığı mitingde 27 bin polis görev yaptı; Ankara'da ise iki kişiye bir polis düştü.

2001 1 Mayıs'ı İstanbul'da **Abide-i Hürriyet** meydanında kutlandı. 50 bine yakın kişinin katıldığı olaysız geçen kutlamalarda tecride karşı ortak mücadele vurgusu yapıldı. **Ankara**'nın yanı sıra, **İzmir, Mersin, Adana, Antep, Dersim** ve **Sivas**'taki kutlamalar dikkat çekti.

Çağlayan'da düzenlenen **2002 1 Mayıs** gösterileri **80 bin** kişilik kitleyle son birkaç yılın en coşkulu kutlaması oldu.

Irak'ta işgalin başladığı tarihe denk gelen ve **Bingöl** depreminin gölgesinde geçen **2003** kutlamaları son yılların en cılız gösterilerinden biri oldu.

2004 1 Mayıs'ı **DİSK** ve **Türk-İş**, yer konusunda anlaşamayanca **İstanbul**'da **Şişli Abide-i Hürriyet** ve **Saraçhane Parkı**'nda ayrı ayrı yapıldı. Saraçhane'de **DİSK** ve **KESK**'in öncülüğünde **30 bin** kişi toplanırken, **Şişli**'de **15 bine** yakın işçi emek bayramını kutladı.

2005 1 Mayıs'ının adresi **Kadıköy Meydanı**'ydı. Kutlamalara yaklaşık **80 bin** kişi katıldı. Emniyet Genel Müdürlüğü'nden yapılan açıklamaya göre, 1 Mayıs İşçi Bayramı'nı kutlamak için ülke genelinde **48 il** ve **dokuz ilçede** yasal müracaatta bulunuldu ve bu etkinliklere yaklaşık **193 bin** kişi katıldı.

2006 kutlamalarının adresi yine **Kadıköy Meydanı**'ydı. **30 bini** aşkın emekçinin katıldığı miting renkli görüntüleriyle dikkat çekerken **TKP Kartal Meydanı**'nda yaklaşık 3 bin kişinin katıldığı başka bir miting düzenledi.

1 Mayıs 1977 Kitle Katliamı'nın **30. Yıldönümüne** denk gelen 2007 1 Mayıs'ı son yılların en çok tartışılan gösterisi oldu.

Başta **DİSK** ve **KESK** olmak üzere diğer birçok sendikaların başını çektiği ve onlarca siyasi parti ve örgütün destek verdiği 30 Yıl etkinlikleri çağrı metninde **"30 yıl önce, 1 Mayıs 1977'de bu meydanda, üzerlerinde oynanan oyundan habersiz, bir hukuk devletinde yaşadıklarına duydukları inanç ve güvenle kaygı duymadan, bir bayram sevinci yararken yaşamlarını yitiren 36 yurttaşımıza, yakınlarına ve işçi sınıfına, demokrasi adına toplum olarak ve vicdanen borçluyuz.**

Bu yıl, bu borcumuzu ödemek, yarım kalmış bir sevinci tamamlamak, kaybettiklerimizi yaşıyor olsalardı duyacakları coşkuyu sürdürmek, 1 Mayıs geleneğini yasaqlardan arındırmak için emekçilerin önelerine konan engelleri, yasakları aşarak, Taksim Alanı'nda olacağız" deniyor ve **"1 Mayıs'ın İŞÇİ Sİ-**

NIFININ BAYRAMI olarak **TBMM'de ilan edilmesi"** ve **"1977 suçlarının ortaya çıkarılması ve yargılanması için TBMM Araştırma Komisyonu'nun kurulması"** talep ediliyordu.

Ancak emeğin evrensel bayramı **1 Mayıs**'ı kutlamak ve 1 Mayıs 1977 Katliamı'nın katillerinin bulunması, sorumlularının yargılanması talebiyle **Taksim**'de buluşmak isteyen yurttaşlar, kolluk güçlerinin ölçsüz şiddetiyle karşılaştı. Sabahın erken saatlerinden itibaren **Dolmabahçe**'de toplanmaya çalışan yurttaşlar biber gazlarıyla dağıtıldı. Valiliğin **"1 Mayıs önlemleri"** İstanbul'u felç etti. 900'e yakın kişi gözaltına alındı. Eminönü'nden Beşiktaş'a, Mecidiyeköy'den Yenikapı'ya şehrin en merkezi bölgesi polis ablukası altındaydı.

Bütün engellemelere rağmen Taksim'e çıkıldı. Taksim'de buluşan emekçiler, **İstanbul Valisi Muammer Güler**'i istifaya çağırırdı. **"Emekçiye değil, çetelere barikat"**, **"Yaşasın 1 Mayıs"**, **"Biji Yek Gulan"** sloganları atıldı.

1 Mayıs'a yönelik tahammülsüzlük **2008** yılında da devam etti. Taksim'de buluşmak isteyen yurttaşlar yine ölçsüz bir şiddetle karşılaştılar. **Şişli Etfal Hastanesi**'nde atılan gaz bombasından doktor, hemşire ve hastalar da nasibini aldı, **Cumhuriyet Gazetesi** muhabirinin kolu copla kırıldı, 530 kişi gözaltına alındı. İstanbul Valiliği'nin ve kolluk güçlerinin orantısız şiddeti hemen her kimseden tepki topladı. İstanbul Valisi'ni istifaya davet eden imza kampanyalarına binlerce yurttaş imza verdi. **100** yıl önce **Selanik**'ten başlayan yürüyüşün ve kararlılığın ürünü bu yıl **1 Mayıs**'ın resmi tatil ilan edilmesi oldu. Şimdi sırada unutkan bir toplum olmadığımızı kanıtlamak için **'Taksim 1 Mayıs Meydanı'**nın kazanılması görevi var. **Kazanacağız! Çünkü demokrasi eninde sonunda galip gelir** ■

yaşasın
1
mayıs

biji
1
gulan

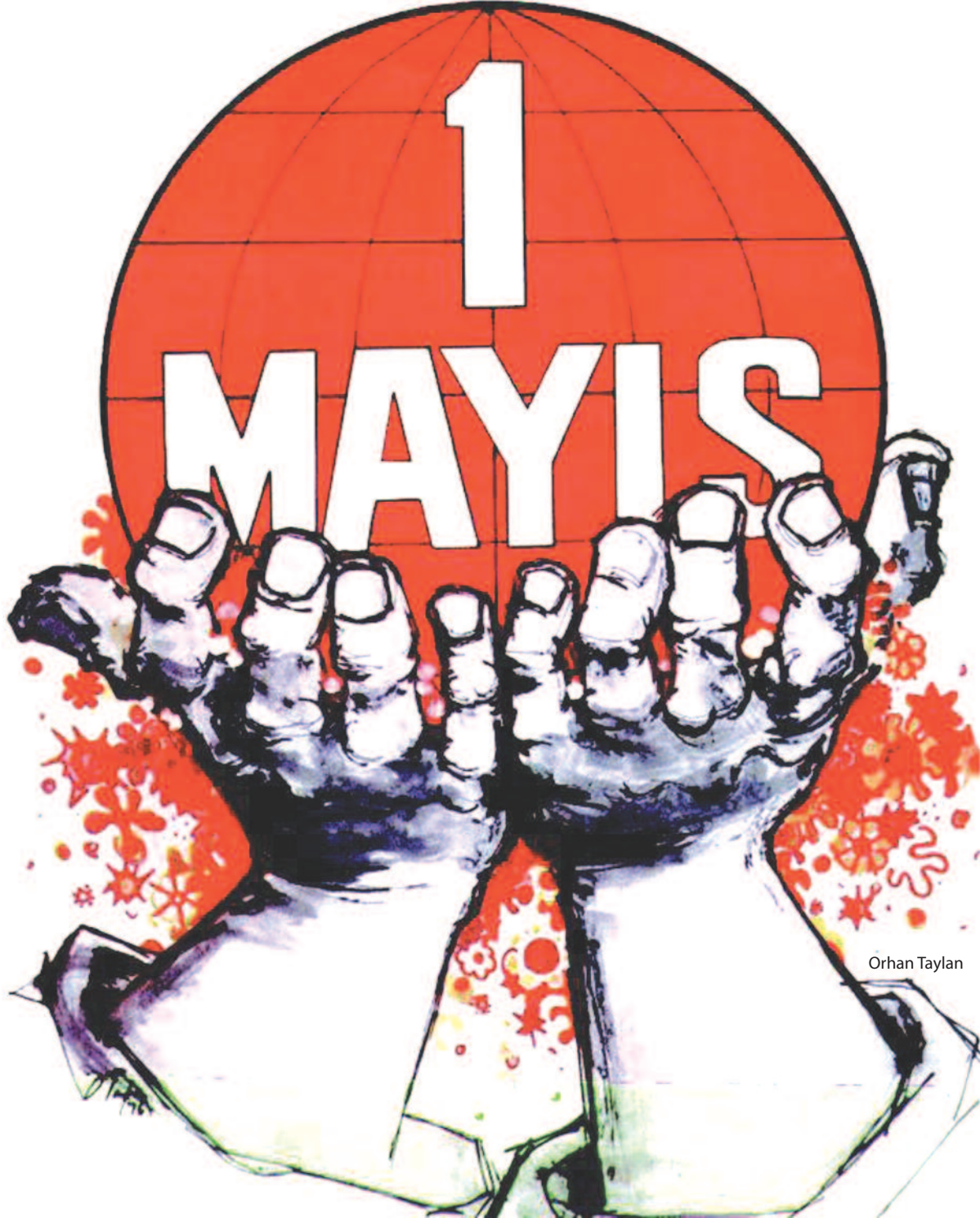
weşiye
1
gulane

Կէցցէ
1
Մայիս

skidas
1
maisi

worepsew
1
mayise

زاتمم
1
امبر

KAMU EMEKÇİLERİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU (KESK) - 1 MAYIS 100. YIL ARMAĞANIDIR

Çehre Sokak No:6/1 Gaziosmanpaşa Ankara Tel: (0312) 436 71 11 Fax: (0312) 436 74 70 www.kesk.org.tr

1 MAYIS 100. YIL GİRİŞİMİ Tarafından Hazırlanmıştır. www.1mayis.info